

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

प्रजननं ज्योतिरुग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराङ्गुन्दसां ज्योतिर्विराङ्गुचौऽग्नौ सं तिष्ठते विराजंमभि सं पंचते तस्मात्तज्योतिरुच्यते द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वंहतो यथा प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यन्दिनः सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्प्रतिष्ठा च पुरुषसम्मितो वा एष यज्ञोऽस्थूरिः (१)

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यशब्दते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यशब्दतेऽग्निष्ठेमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्ठेमेनैव पर्यगृह्णात्तासां परिगृहीतानामध्यतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय रेत आदत्त तद्वर्द्धेभे न्यमार्हस्माद्वर्द्धभो द्विरेता अथो आहुर्वडबायां न्यमार्दिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो आहुरोषंधीषु (२)

न्यमार्दिति तस्मादोषंधयोऽन्भ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः प्रजासु न्यमार्दिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादध्यतरो न प्रजायत आत्तरेता हि तस्माद्वृहिष्वनवकृष्टः सर्ववेदसे वा सहस्रे वावकुसोऽति ह्यप्रवत य एवं विद्वान्ग्निष्ठेमेन यजते प्राजाताः प्रजा जनयति परिप्रजाता गृह्णाति तस्मादाहज्येष्युज्ज इति (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयंजत प्रजापतिरकामयत प्रजायेति स मुख्यतस्मिवृतं निरमिमीत तमग्निर्देवतान्वसृज्यत गायत्री छन्दो रथन्तरः सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामुजः पंशुनां तस्मात्त मुख्यां मुखुतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पश्चदुशं निरमिमीत तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत त्रिष्टप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशुनां तस्मात्त वीर्यवन्तो वीर्याद्व्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत तं विश्वे देवा देवता अन्वसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपः साम वैश्यो मनुष्याणां गावः पशुनां तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्व्यसृज्यन्त तस्माद्वयाऽसोऽन्येभ्यो भूयिष्ठा हि देवता अन्वसृज्यन्त पृत एकविश्वं निरमिमीत तमनुष्टप्छन्दः (५)

अन्वसृज्यत वैराजः सामं शुद्धो मनुष्याणामश्वः पशुनां तस्मात्तो भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छुद्धो यज्ञेऽनवकृष्टसो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुपं जीवतः पुत्रो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृद्धर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः सप्तदशस्त्रय इमे लोका असावादित्य

एकविश्वा एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्वेव श्रयत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥ (६)

अस्युरिगोपीषु ज्येष्ठयज्ञ इति वृहदनुष्पदः प्रतिष्ठिता नवं च॥६॥

[१]

प्रातःसुने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय ज्योतिर्दध्देति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पश्चदशाय ज्योतिर्दध्देति पश्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दध्देति सप्तदशेन प्राजापत्येन प्रजननेनैकविश्वाय ज्योतिर्दध्देति स्तोम एव तस्तोमाय ज्योतिर्दध्देत्यथो स्तोम एव स्तोममभि प्रणयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो लोकास्तावन्ति ज्योतीङ्ग्येतावत एव स्तोमानेतावतः कामानेतावतो लोकानेतावतन्ति ज्योतीङ्ग्यवरुन्धे॥ (७)

तावन्तो लोकास्तावन्ति च॥७॥

[२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे यज्ञेत योऽग्निष्ठोमेन यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यज्ञेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणाङ्गस्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यस्य पश्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्यं मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति (८)

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायां मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यस्यैकविश्वायन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायां मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यस्य त्रिष्टुपमन्तर्यन्त्यूतूङ्ग्य तस्य नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यूतूषु मेऽप्यसन्नक्षत्रियायां च विराजीति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यस्य त्रयस्त्रिविश्वायन्ति देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यज्ञेते यो वै स्तोमानामवृमं परमतां गच्छन्तं वेदं परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवृमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुर्थत्वापि शब्दः ३॥

[३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासते सुवर्गं लोकमायन्तेषां हविष्माङ्ग्यं हविष्कृचाहीयेतान्तावका सुवर्गं लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौ सुवर्गं

लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमैति तावैतां पूर्वेणाऽहा-
उगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिपूवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्ठोमोऽग्निष्ठोमः पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव-
रुन्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं सर्वस्याऽस्यै सर्वस्यावरुद्धे गायत्रं पूर्वेहन्सामं भवति
तेजो वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेजं एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्यते त्रैष्टुभुमुत्तरं ओजो वै
वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्यते रथन्तरं पूर्वे (१२)

अहन्सामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव
प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्वेति वैखानसं पूर्वेऽहन्सामं भवति तेन
जगत्यै नैति षोडशयुत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यथसंमानेऽर्धमासे स्यातामन्यतुरस्याहो वीर्यमनु-
पद्येतेत्यमावास्यायां पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो
हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति हविष्कन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरं पूर्वेऽवेक्षिशतिश्च॥ ३॥

[४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्नजापतिवायुभूत्वाचरथस इमामपश्यतां
वरुहो भूत्वाहरुतां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमाटर्थसप्रिथत् सा पृथिव्येभवत्तपृथिव्यै
पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्वजापतिः स देवानंसृजत् वसूनुद्रानांदित्यान्ते देवाः प्रजा-
पतिमब्रुवन्न जायामहा इति सौऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्माऽस्तपसासृक्षेयं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योऽग्निमायतन्
प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तेऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते सवध्सर एकां गामसृजन्त-
तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छदेताऽरक्षध्वमिति तां वसंवो रुद्रा आदित्या
अरक्षन्त् सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत् त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिःशतं चाथ सैव संहस्रतम्यभवते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्नसुहस्रेण
नो याज्येति सौऽग्निष्ठोमेन वसूनयाजयत् इमं लोकमंजयन्तचांददुः स उक्थयैन
रुद्रानयाजयत्तरिक्षमजयन्तचांददुः सौऽतिरात्रेणांदित्यानयाजयत्तेऽमुं लोकमंजयन्तचांददु

व्यवैर्यत तस्माद्ब्रुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य
वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याहु आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शःसति

षोडशिनः शः सत्यहो धृत्या अशींथिलं भावाय तस्मात् त्रिरात्रस्या॑ग्निष्ठोम् एव प्रथममहः स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति (१७)

एषां लोकानामनु सन्तत्यै दुशतं न विच्छिन्नाद्विराजं नेद्विच्छिनदानीत्यथ या संहस्रतस्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च व्यायच्छेताः स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः संहस्रं वक्ष्यते इति तस्यामकल्पेतां द्विभागं इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यते उभा जिंग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः (१८)

एव शः सत्यथ या संहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानां स्यापयिताथाहुरुत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा संहस्रस्यातिरिक्त उत्त्रेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्यैभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या सा वर्णं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति (१९)

द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधे ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवौऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बंहुरूपा सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतं एनी सा देयेति संहस्रस्य परिगृहीत्यै तद्वा एतदसंहस्रस्यायां शः संहस्रं स्तोत्रीयाः संहस्रं दक्षिणाः संहस्रं सम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अन्नवैब तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तवर्त्वापि॒शत्त्वा॥७॥

[५]

सोमो वै संहस्रं मिवन्दुमिन्द्रोऽन्विन्दुत्तौ युमो न्यागच्छुत्तावं ब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही (३) इत्यब्रूता॒१ स यम एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य संहस्रस्य वीर्यं बिभूतीति तावं ब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावं ब्रूता॒१ सर्वे वा एतदेतस्यां वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽशमा हरामहा इति तस्याम शमाहरन्त तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीया सा रोहिणी पिङ्गलैकंहायनी रूपं कृत्वा त्र्यस्त्रि॒शता च त्रिभिश्च शतैः सुहोदैत्तस्माद्रोहिण्या पिङ्गलैयकंहायन्या सोमं क्रीणाति त्र्यस्त्रि॒शता चैवास्यं त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु प्रावेशयन्त्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौही वार्त्रग्नी रूपं कृत्वा त्र्यस्त्रि॒शता च त्रिभिश्च शतैः सुहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणां पष्ठौहीं वार्त्रग्नीं ददाति

त्रयस्मि॑ शचैवास्यु॒ त्रीणि॑ च शुतानि॑ सा दुत्ता (२३)

भवति॑ तामुपस्मु॒ प्रावेशयन् युमायोदेहीति॑ सा जरती॑ मूर्खा॒ तञ्जघन्या॒ रूपं कृत्वा॒ त्रयस्मि॑ शता॒ च त्रिभिश्च॑ शतैः॒ सहोदैत्स्माञ्जरती॑ मूर्खा॒ तञ्जघन्यामनुस्तरणी॑ कुर्वति॑ य एवं विद्वाञ्जरती॑ मूर्खा॒ तञ्जघन्यामनुस्तरणी॑ कुरुते॒ त्रयस्मि॑ शचैवास्यु॒ त्रीणि॑ च शुतानि॑ सामुष्मिल्लोके॒ भवति॑ वागेव॒ संहस्रतमी॑ तस्मात् (२४)

वरो॑ देयः॒ सा हि वरः॒ संहस्रमस्यु॒ सा दुत्ता॒ भवति॑ तस्माद्वरो॒ न प्रतिगृह्य॑ः॒ सा हि वरः॒ संहस्रमस्यु॒ प्रतिगृहीतं॒ भवतीयं॒ वरः॒ इति॑ ब्रूयादथान्यां॒ ब्रूयादियं॒ ममेति॑ तथांस्यु॒ तथसुहस्रमप्रतिगृहीतं॒ भवत्युभयतएनी॒ स्यात्तदाहुरन्यतएनी॒ स्याऽस्महस्रं॒ परस्तादेतुमिति॑ यैव वरः॒ (२५)

कल्याणी॑ रूपसंमृद्धा॒ सा स्याथ्सा॒ हि वरः॒ समृद्धै॒ तामुत्तरेणार्थी॑प्रं॒ पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते॒ द्रोणकलशमवं॒ घापयेदा॒ जिग्र॑ कलशं॒ मह्युरुधारा॒ पयस्वत्या॒ त्वा॒ विशन्त्विन्दवः॒ समुद्रमिव॑ सिन्ध्यवः॒ सा मा॑ सुहस्र॑ आ भज॑ प्रजया॑ पुशुभिः॒ सुह॑ पुनर्मा॒ विंशताद्वयिरिति॑ प्रजयैवैनं॑ पुशुभी॑ रुद्या॑ सम् (२६)

अर्धयति॑ प्रजावान्पशुमात्रयिमान्वति॑ य एवं वेद॑ तया॑ सुहार्थी॑प्रं॒ परेत्य॑ पुरस्तांत्रितीच्यां॒ तिष्ठन्त्यां॒ जुहुयादुभा॒ जिग्यथुर्न॑ परा॑ जयेत्य॑ न परा॑ जिग्ये॑ कतरश्वनैनोः॑। इन्द्रेश॑ विष्णो॑ यदपस्पृथेथां॒ त्रेधा॑ सुहस्रं॒ वि॒ तदैरयेथामिति॑ त्रेधाविभक्तं॒ वै॒ त्रिरात्रे॑ सुहस्रं॒ साहुस्रीमेवैनां॑ करोति॑ सुहस्रस्यैवैनां॑ मात्राम् (२७)

करोति॑ रूपाणि॑ जुहोति॑ रूपैरेवैनां॑ समर्पयति॑ तस्या॑ उपोत्थाय॑ कर्णमा॑ जपेदिडे॑ रन्तेऽदिते॑ सरंस्वति॑ प्रिये॑ प्रेयसि॑ महि॑ विश्रुत्येतानि॑ ते अग्निये॑ नामानि॑ सुकृतं॑ मा॑ देवेषु॑ ब्रूतादिति॑ देवेभ्यं॑ एवैनमा॑ वैदेयत्यन्वैनं॑ देवा॑ बुध्यन्ते॥१॥ (२८)

एतदेतस्याँ॑ वैर्तमस्य॑ त्रिभिश्च॑ दत्ता॑ संहस्रतमी॑ तस्मादेव वरः॒ सं॒ मात्रमेकान्नवैत्वाणि॑ शचा॑॥१॥ [६]

सुहस्रतम्या॑ वै॒ यजमानः॒ सुवर्गं॒ लोकमेति॑ सैन॒॑ सुवर्गं॒ लोकं॒ गंमयति॑ सा मा॑ सुवर्गं॒ लोकं॒ गंमयेत्याह॑ सुवर्गमेवैनं॒ लोकं॒ गंमयति॑ सा मा॑ ज्योतिष्मन्तं॒ लोकं॒ गंमयेत्याह॑ ज्योतिष्मन्तमेवैनं॒ लोकं॒ गंमयति॑ सा मा॑ सर्वान्पुण्याल्लोकानामयेत्याह॑ सर्वान्वैनं॒ पुण्याल्लोकानामयति॑ सा (२९)

मा प्रतिष्ठां गंमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्वयिरिति प्रजयैवैन् पशुभीं
रथ्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमात्रयिमाभवति य एवं वेद ताम् ग्रीष्मे वा ब्रह्मणे वा होत्रै
वोद्भावे वाच्यर्थवे वा दद्याथ्सहस्रमस्य सा दुत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवति
यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रति गृह्णामि न सहस्रमेका
मा भूता विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्येनासि
सुषदां सुशेवां स्योना मा विश सुषदा मा विश सुशेवा मा विश (३१)

इत्याह स्येनैवैन एव सुषदां सुशेवां भूता विशति नैवैन हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती(३) सहस्रतमी॑ सहस्रा(३)मिति यत्प्राचीमुथ्मृजेऽस्महस्रं॑
सहस्रतम्यन्वियात्तम्हस्रमप्रज्ञात्र॑ सुवर्गं लोकं न प्र जानीयात्प्रतीचीमुथ्मृजति ता॑
सहस्रमनु पर्यावर्तते सा प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमन्म्युथ्मृजति क्षिप्रे सहस्रं प्र
जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवानांच्छति॥ (३२)

लोकान्मयाति साविद्वाऽसुशेवा माविश यजमान द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्बाय प्रजां पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यतु निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा
स एतं चतुरात्रमपश्यत् तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्य चत्वारौ वीरा आजायन्तु सुहौता
सूद्धाता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वाऽश्चतुरात्रेण यजत् आस्य चत्वारौ वीरा जायन्ते
सुहौता सूद्धाता स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिः श्रद्धादेवं यजमानं चत्वारै वीर्याणि नोपानमन्तेज
इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्य॑ स एताऽश्चतुरश्चतुष्टोमान्स्तोमानपश्यत्तानाहरत्तरेयजत्
तेजं एव प्रथमेनावारुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन् य एवं
विद्वाऽश्चतुरश्चतुष्टोमान्स्तोमानाहरति तैर्यजते तेजं एव प्रथमेनावं रुन्ध इन्द्रियं द्वितीयेन
ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन् यामेवात्रिगृद्धिमाध्रौत्तामेव यजमान ऋष्णोति॥ (३४)

तत्तेजं पुवाशादेश च॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतुरात्रेणायजत् स एतान्योषाऽ अपुष्यत्तसमात्पलितौ जामदग्नियौ
न सं जानाते एतानेव पोषान्युप्यति य एवं विद्वाऽश्चतुरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदो
भवन्ति पशुवो वै पुरोडाशः पशुनेवावं रुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशोऽन्नमेवावं रुन्धेऽन्नादः

पंशुमान्वति य एवं विद्वाऽश्वतूरात्रेण यजते॥ (३५)

जुमदध्निरुद्धाचात्मारि ४ शत॥ १॥

[१]

संवथ्सुरो वा इदमेकं आसीथ्सोऽकामयतर्तून्थसृजेयेति स एतं पंश्वरात्रमंपश्यत्तमाहरुत्तेनाततो वै स क्रृतून्सृजत य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त क्रृतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त एतं पंश्वरात्रमंपश्यन् तमाहरुत्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते सावसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थस्यामिति स एतं पंश्वरात्रमाहरुत्तेनायजत ततो वै स सुहस्रं पुशून्प्रोद्य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सुहस्रं पुशून्प्रोति बबृः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतं पंश्वरात्रमा (३७)

अहरुत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवत्य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं वाचस्पतिरित्याहुरनासश्वतूरात्रोऽतिरिक्तः पद्मात्रोऽथ वा एष सं प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा क्रृतवः संवथ्सुरः (३८)

क्रृतुष्वेव संवथ्सुरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे त्रिवृद्धग्निष्ठोमो भवति तेजे एवाव रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविश्शोऽग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेरास्यै महात्रतवानुन्नाद्यस्यावरुद्धै विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्यामिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतं पंश्वरात्रमा संवथ्सुरोऽभिजित्यै॥ ४॥

[१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा दं इमामगृणत्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदर्थेषु कुव्या। तया देवाः सुतमा बंभूवरक्रृतस्य सामन्थसुरमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरः सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राङ्गन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्णे त्वा क्षेमाय त्वा रथ्ये त्वा पोषाय त्वा पृथिव्ये त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सुते त्वासंते त्वाऽद्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वैयस्त्वा भूतेभ्यः॥ (४०)

धर्मणः प्रश्नविश्वातिश्वा १॥

[११]

विभूर्मूर्त्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरोऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि
वृषासि नृमणां आसि ययुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विष्ट्युग्रये स्वाहा स्वाहैन्द्राग्निभ्युङ् स्वाहा
प्रजापतये स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यो देवेताभ्य इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः
स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
भूतेभ्यो देवां आशापाला एतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितं गोपायत॥ (४१)

रन्ति: स्वाहा द्विष्टशतिश्च॥१॥ [१२]

आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहोऽद्वावाय स्वाहोऽद्वृताय स्वाहा शूकराय स्वाहा शूक्रताय
स्वाहा पलायिताय स्वाहाऽपलायिताय स्वाहाऽपवल्नाते स्वाहा परावल्नाते स्वाहाऽप्यते
स्वाहा प्रयते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

आयनायोन्तरमापलायिताय चिद्विशतिः॥२॥ [१३]

अग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहा वायवे स्वाहाऽपां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्ये
स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४३)

[१४]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमस्मै स्वाहा नक्षत्रेभ्यः
स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहोर्दौच्यै दिशे स्वाहोर्धर्वायै
दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाऽवान्तरदिशाभ्यः स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शुरव्यः स्वाहा-
ऽहोरात्रेभ्यः स्वाहाऽर्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहूर्तुभ्यः स्वाहा संवथ्सुराय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥ (४४)

[१५]

अग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्ये स्वाहा पृष्ठो स्वाहा बृहस्पतये
स्वाहाऽपां मोदाय स्वाहा वायवे स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा॥ (४५)

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय

स्वाहा॑ चन्द्रमंसे स्वाहा॒ऽहै स्वाहा॑ रात्रियै स्वाहुर्जवे॑ स्वाहा॑ साधवे॑ स्वाहा॑ सुक्षित्यै॒ स्वाहा॑
क्षुधे॑ स्वाहा॑ऽशिति॒म्ने॑ स्वाहा॑ रोगाय॑ स्वाहा॑ हिमाय॑ स्वाहा॑ श्रुताय॑ स्वाहा॑ऽतपाय॑ स्वाहा॑-
जरण्याय॑ स्वाहा॑ सुवर्गाय॑ स्वाहा॑ लोकाय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ देवानां कर्मणापसर्तस्य॑ पथ्यासि॑ वसुभिर्देवेभिर्देवतंया॑ गायत्रेण॑ त्वा॑ छन्दसा॑
युनज्ञिम॑ वसन्तेन॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयामि॑ रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतंया॑ त्रैष्टुभेन॑ त्वा॑ छन्दसा॑
युनज्ञिम॑ ग्रीष्मेण॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतंया॑ जागतेन॑ त्वा॑ छन्दसा॑
युनज्ञिम॑ वरुषाभिस्त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयामि॑ विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन॑ त्वा॑ छन्दसा॑
युनज्ञिम॑ (४७)

शुरदा॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतंया॑ पाङ्केन॑ त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्ञिम॑
हेमन्तशिशिराभ्यां॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयाम्याहं॑ दीक्षामंरुहमृतस्य॑ पर्वी॑ गायत्रेण॑ छन्दसा॑
ब्रह्मणा॑ चर्त॑ सूत्येऽधा॑ सूत्यमृतेऽधाम्॑ मुहीमृ॑ षु सुत्रामाणमिह॑ धृतिः॑ स्वाहेह॑ विधृतिः॑
स्वाहेह॑ रन्ति॑ स्वाहेह॑ रमंति॑ स्वाहा॑॥ (४८)

[१८]

ईङ्गाराय॑ स्वाहें॑ कृताय॑ स्वाहा॑ क्रन्दते॑ स्वाहा॑ऽवक्रन्दते॑ स्वाहा॑ प्रोथते॑ स्वाहा॑
प्रप्रोथते॑ स्वाहा॑ गन्धाय॑ स्वाहा॑ ग्राताय॑ स्वाहा॑ प्राणाय॑ स्वाहा॑ व्यानाय॑ स्वाहा॑ऽपानाय॑
स्वाहा॑ सन्दीयमानाय॑ स्वाहा॑ सन्दिताय॑ स्वाहा॑ विचृत्यमानाय॑ स्वाहा॑ विचृत्ताय॑ स्वाहा॑
पलायिष्यमाणाय॑ स्वाहा॑ पलायिताय॑ स्वाहोपरङ्स्यते॑ स्वाहोपरताय॑ स्वाहा॑ निवेक्ष्यते॑
स्वाहा॑ निविशमानाय॑ स्वाहा॑ निविष्टाय॑ स्वाहा॑ निषथ्यते॑ स्वाहा॑ निषीदते॑ स्वाहा॑
निषण्णाय॑ स्वाहा॑ (४९)

आसिष्यते॑ स्वाहा॑ऽसीनाय॑ स्वाहा॑ऽसिताय॑ स्वाहा॑ निषथ्यते॑ स्वाहा॑ निपद्यमानाय॑
स्वाहा॑ निपन्नाय॑ स्वाहा॑ शयिष्यते॑ स्वाहा॑ शयानाय॑ स्वाहा॑ शयिताय॑ स्वाहा॑ सम्मीलिष्यते॑
स्वाहा॑ सुम्मीलिते॑ स्वाहा॑ सम्मीलिताय॑ स्वाहा॑ स्वफस्यते॑ स्वाहा॑ स्वपते॑ स्वाहा॑ सुताय॑
स्वाहा॑ प्रभोथस्यते॑ स्वाहा॑ प्रबुध्यमानाय॑ स्वाहा॑ प्रबुद्धाय॑ स्वाहा॑ जागरिष्यते॑ स्वाहा॑ जाग्रते॑
स्वाहा॑ जागरिताय॑ स्वाहा॑ शुश्रूषमाणाय॑ स्वाहा॑ शृण्वते॑ स्वाहा॑ श्रुताय॑ स्वाहा॑ वीक्षिष्यते॑
स्वाहा॑ (५०)

वीक्ष्माणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सऽहास्यते स्वाहा सुञ्जिहानाय स्वाहोञ्जिहानाय स्वाहा विवर्थ्यते स्वाहा विवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रङ्गस्यते स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा चङ्गमिष्यते स्वाहा चङ्गम्यमाणाय स्वाहा चङ्गमिताय स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५१)

[१९]

अग्रये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहूर्तमस्यृतस्यृतमसि सुत्यमसि सुत्यस्य सुत्यमस्यृतस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य नाम तस्मृत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणानः पंवते कव्यन्पशुं न गोपा इर्यः परिञ्ज्मा (५२)

प्रजननं प्रातः स्वने वै ब्रह्मवादिनः स त्वा अङ्गिरसु आपो वै सोमो वै संहस्रतम्याऽत्रिज्ञमदंग्निः संवध्मसो देवस्य विभूरायनायाग्रये पृथिव्या अग्रये पृथिव्ये भुव ईङ्गरायाऽग्रये वायवे सूर्याय विष्णुतिः॥२०॥

प्रजननमङ्गिरसः सोमो वै प्रतिगृहाति वृभूर्वीक्षमाणाय द्विपञ्चाशतः॥५२॥

प्रजननं परिञ्ज्मा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ ७-१ ॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत षष्ठो पंडात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गलोकमायन् य एवं विद्वाऽसः पंडात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवस्त्रं वै पंडात्रः प्रत्यक्षङ् ह्यैतानि पृष्ठानि य एवं विद्वाऽसः पंडात्रमासंते साक्षादेव देवतां अभ्यारोहन्ति पंडात्रो भवति पञ्चाकृतवः पद्मृष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संबध्स्त्रन्ते संवध्स्त्र एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तुराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तुरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्यांज्ञसायांनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्ठोमो भवति तेजं एवावरन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावरुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दंघते त्रिणिं भवति विजित्यै त्रयस्त्रिश्शो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्घानिन् एतेन पंडात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्रींध्रं च भवतस्तद्वि सुवर्गर्यं चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखंलबुद्धो यूपां भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्वां यान्ति प्राणिं वृहि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्याकोशान्तो यन्त्यवर्तीमेवान्यस्मिन्प्रतिष्ठ्ये प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं कुर्वन्त्यथेकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्ति यदा शतं सुहस्त्रं कुर्वन्त्यथेकमुत्थानं सुहस्त्रसमितो वा असौ लोकाऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथेकमुत्थानन्तद्वि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गां जयन्ति युदेकादश च॥५॥

[१]

कुसुरुबिन्दू औद्दालकिरकामयत पशुमान्यस्यामिति स एत षष्ठो सप्तरात्रमाहरन्तेनायजन्त तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः पशवस्तानवारुन्ध य एवं विद्वान्यसप्तरात्रेण यजते यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवावरुन्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्तछन्दाङ्गस्युभयस्यावरुद्ध्ये त्रिवृदग्निष्ठोमो भवति तेजः (५)

एवावरुन्धे पश्चदशो भवतीन्द्रियमेवावरुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धते त्रिणिवो भवति विजित्यै पश्चविश्शोऽग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाब्रतवानुन्नाद्यस्यावरुद्धै विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं पूर्वेष्वहः सु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रक्षन स्याद्वृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहः सूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे ताद्वगेव तत्॥ (७)

तेज उपेयः प्रत्यक्षं द्विचत्वारि ३श्च॥ ३॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमंष्टरात्रमंपश्युत्तमाहरतेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानंष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसमायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्वतसोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे (८)

त्रिवृदग्निष्ठोमो भवति तेज एवावरुन्धे पश्चदशो भवतीन्द्रियमेवावरुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धते त्रिणिवो भवति विजित्यै त्रयविश्शो भवति प्रतिष्ठित्यै पश्चविश्शोऽग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाब्रतवानुन्नाद्यस्यावरुद्धै विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽभिजित्यै॥ २॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्धस पुतं नवरात्रमंपश्युत्तमाहरतेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तर्गहि नवरात्रेण यजतेमे हि वा एतासां लोका अक्षूसां अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनुं कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जप्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशीथिलं भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वैव

लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजों दधाति यो ज्योगामयावी स्याथ्स
नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणनेवास्मिन्दाधारोत
यदीतासुर्विति जीवत्येव॥ (१२)

कन्पने प्रजानाश्चर्यालिः २ शब्दः ॥ ३ ॥

[४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्युतमजुहोतेन दशरात्रमसृजत्
तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयाद्वशहोत्रैव दशरात्रै
सृजते तेन दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यदशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै सुद्देवताभिरासीथ्स न
व्यावृतमगच्छुथ्स प्रजापतिमुपाधावत् तस्मा एतं दशरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरतेनायजत् ततो
वै सौऽन्याभिर्देवताभिव्यावृतमगच्छुद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना
भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुद्वै (१४)

एष यज्ञो यदशरात्रः कुकुत्पञ्चदशः कुकुदेकविश्शो य एवं
विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुदेव समानान् भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविश्शो
यजमानस्त्रयस्त्रिश्शः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य
न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्त्स्तुणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यदशरात्रस्ताः पर्यैहन्त तेषां न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा
अभवन्यरासुरा यो भ्रातृव्यवान्नस्याथ्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न
कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति
भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्ञायाऽसुङ्गस्तोममुपेत्य कर्नीया॒ समुपयन्ति यदग्निष्ठेमसामान्यवस्ताच्च
परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय त्रिवृदग्निष्ठेमोऽग्निदृदग्नेयीषु भवति तेजं एवाव रुन्धे पञ्चदश
उक्थ्ये ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्ठेमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव रुन्धे सप्तदशोऽग्निष्ठेमः
प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविश्श उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्ते सप्तदशोऽग्निष्ठेमः

प्रांजापत्यासूपहृव्यं उपहृवमेव गच्छति त्रिणवावर्गिष्ठेमावभित्ते ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश्च
उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिष्ठसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्यशरात्रिकिंकुद्वा एता वै जायते एकत्रिंशच॥ ६॥ [५]

ऋतवो वै प्रजाकांमाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्त प्रजां सृजेमहि प्रजामवं
रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः स्यामेति त एतमेकादशरात्रमंपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त
ततो वै ते प्रजामसृजन्त प्रजामवंरुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोभवन्त ऋतवों-
भवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांसं एकादशरात्रमासंते प्रजामेव सृजन्ते प्रजामवं रुन्धते
प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धते सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षड्हो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठेरवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः
संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति चतुर्विंश्चो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रं ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति चतुश्वत्वारिंश्चो भवति
चतुश्वत्वारिंशत्यक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंश्चो
भवत्युष्टाचत्वारिंशत्यक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति
तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पश्च वा ऋतव आर्तवाः पश्चतुष्ववारत्वेषु संवथ्सरे
प्रतिष्ठाय प्रजामवं रुन्धते ऽतिरात्रावभित्तो भवतः प्रजायै परिंगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्यायत्रेकात्रपञ्चाशाच्च॥ ३॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्रांनृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै कूसुमिनुं
प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याकूसुमिनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
कर्नीयान्ति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्रांनृहीयादामयाविनः प्राणेन वा एष व्यृद्धते यस्यामयाति
प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैन समर्धयति मैत्रावरुणाग्रांनृहीरन् येषां दीक्षितानां
प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृद्धन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ
प्राणापानावेष मुख्यतः परिं हरन्त आश्वेनाग्रांनृहीतानुजावरोऽश्विनो वै देवानामानुजावरो
पश्चेवाग्रं पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवेनमग्रं परिं णयतः शुक्राग्रांनृहीत
गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तोऽन्तमनष्टः (२३)

श्रिये गुत्वा नि वर्तते ऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः पार्षीयान्भवति मन्थं ग्रान्गृहीताभिचरन्ना वा एतद्यन्मन्थिपात्रं मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणां न्गृहीत यस्य पिता पितामुहः पुण्यः स्यादथ तत्र प्राप्तुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण वृद्ध्यते यस्य पिता पितामुहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तत्र प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिंव यदग्रयुणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पार्षीयान्भवत्युक्थ्यां ग्रान्गृहीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रः सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति प्रयुक्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुच कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्रयुक्ते मा त्वक्षेत्राण्यरणानि गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न गच्छति पूर्णान्ग्रहां न्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुश्चत्युत यदीतासुर्खर्वति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहां न्गृहीयाद्यरहि पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतरहि प्रजानाऽशुगच्छति यरहि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानाऽशुचो मुश्चति ताजक्षर वर्षति॥ (२६)

प्रमीयैत मनुष्यं क्रध्यते यस्य पिता पितामुहः पुण्यो वाचा एव पूर्णान्ग्रहान्पञ्चविंशतिश्च॥ ५॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीयेऽहन्त्रैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहन्त्रुको गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णति जागतो वा आग्रयुणो जागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्त्राग्रयुणो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णत्येतद्वै (२७)

यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्याप्नोति यदग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदशन्ततं एवैनं पुनः प्रयुक्ते जगन्मुखो वै द्वितीयस्त्रिरात्रो जागत आग्रयुणो यच्चतुर्थेऽहन्त्राग्रयुणो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णत्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते राथन्तरो वा ऐन्द्रवायवो राथन्तरं पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमेऽहन्त्र (२८)

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णति बारहतो वै शुक्रो बारहतः पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चेऽहन्त्रुको गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णत्येतद्वै द्वितीय यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्य यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदशन्ततं एवैनं पुनः प्रयुक्ते त्रिष्टुमुखो वै

तृतीयस्मिरात्रस्तेषुभः (२९)

शुक्रो यथसंसुमेऽहज्ञुको गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनुपर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयुणो वाग्ममहस्तस्मादृष्टेऽहन्त्राग्रयुणो गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायुवः प्राणो नंवममहस्तस्मान्त्रवुमेऽहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णात्येतत् (३०)

वै तृतीयं युज्ञमापूद्यच्छन्दाऽस्याप्रोति यदैन्द्रवायुवः शो गृह्यते यत्रैव युज्ञमदृशन्ततं एवैनुं पुनः प्र युक्तेऽथो स्वमेव छन्दोऽनुपर्यावर्तन्ते पथो वा एते ऽध्यपथेन यन्ति यैऽन्येनैन्द्रवायुवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष युज्ञस्य यदृशममहर्दशमेऽहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते युज्ञस्य (३१)

एवान्तं गृत्वाप॑थात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वहौयसा प्रतिसारं वहन्ति तादगेव तच्छन्दाऽस्यन्योन्यस्य लोकमभ्यायान्तान्येतेनैव देवा व्यवाहयन्त्रैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयुणो गृह्यते तस्मादाग्रयुणस्यायतने नवमेऽहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते शुक्रस्य वा एतदायतनं यत्पञ्चमम् (३२)

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायुवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायवस्यायतने सप्तमेऽहज्ञुको गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्पञ्चमहस्तस्मिन्ज्ञुको गृह्यते तस्माच्छुकस्यायतनेऽष्टमेऽहन्त्राग्रयुणो गृह्यते छन्दाऽस्येव तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्रोति य एवं वेदाथौ देवताभ्य एव युज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ (३३)

एतदै पञ्चमेऽहन्त्रैष्टम् पुत्रदृश्यते युज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकंब्रा॥७॥

[८]

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्राजायत यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्ठेमप्रायणा यज्ञा अथ कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यते इति चक्षुषी वा एते युज्ञस्य यदतिरात्रौ कर्नीनिके अग्निष्ठेमौ यत् (३४)

अग्निष्ठेम पूर्वं प्रयुज्ञीरन्बहिर्धा कर्नीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यते चक्षुषी एव युज्ञे धित्वा मध्यतः कर्नीनिके प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकर्मति यावंग्निष्ठेमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मैषा वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्वादशरात्रो यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरे-
द्यावुक्त्याः स आत्मा प्रजापतिर्वावैष सन्मस्तु वै सुत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्त्वाणानेव
स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणेरासते ये सुत्रमासंते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सुत्रिण्
इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेदं॥ (३६)

अग्निष्टो यथसुर्गं लोकं प्रियः प्रजानां पञ्चं च॥ ३॥

[९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा एष आतंत
आसीते देवा एतं वैश्वानरं पर्यहन्मुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या कृतवो वा एतेन
प्रजापतिमयाजयन्तेष्वाऽप्नोदधि तद्व्योति ह वा कृत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते
तौऽस्मिन्नैच्छन्तु स रसुमहं वसुन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वरुपाभ्यो व्रीहीज्ञुरदे माषतिलौ हैमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रं प्रजा-
पतिरयाजयत्ततो वा इन्द्रं इन्द्रोऽभवत्स्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयं जतैष
ह वै कुणपर्मत्ति यः सुत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपर्मश्कुणपङ्गौर्वा अन्नं येनु पात्रेणान्नं विभ्रति
यत्तत्र निर्णनिंजति ततोऽधि (३८)

मनं जायत् एकं एव यजेतैको हि प्रजापतिराऽप्नोद्वादश रात्रीर्दक्षितः स्याद्वादश मासाः
संवर्थसरः संवर्थसरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वावैष एष ह त्वे जायते यस्तपसोऽधि जायते
चतुर्धा वा एतास्तिस्तिस्तिस्तो रात्रयो यद्वादशोपुसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः सम्भरति या
द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णनिक्ते याश्वतुर्थीरपि ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो
वा अस्य पशुमत्ति माऽसः सोऽत्ति यः पुरुडाशं मुस्तिष्कः स यः परिवापं पुरीषः स
य आज्यं मुञ्जानः स यः सोमः स्वेदः सोऽपि ह वा अस्य शीरूप्यां निष्पदः प्रति
गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्वादशाहेन न याज्यं पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुदधिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥ ४॥

[१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा पञ्चः
स्वाहा सुभ्यः स्वाहा द्याभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा
द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा पोदशभ्यः

स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः स्वाहा॑ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न वि॑शत्यै स्वाहा॑ नवंवि॑शत्यै स्वाहैकान्न
चंत्वारि॑शते स्वाहा॑ नवंचत्वारि॑शते स्वाहैकान्न प॒ष्ठै स्वाहा॑ नवंषष्ठै स्वाहैकान्नाशीत्यै
स्वाहा॑ नवांशीत्यै स्वाहैकान्न शुतायु स्वाहा॑ शुतायु स्वाहा॑ द्वाभ्या॑ शुताभ्याँ॒ स्वाहा॑
सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४१)

नवंचत्वारि॑शते स्वाहैकान्नैविशतिश्च॥ १॥ [११]

एकस्मै॒ स्वाहा॑ त्रिभ्यः स्वाहा॑ पञ्चभ्यः स्वाहा॑ सृष्टभ्यः स्वाहा॑ नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः
स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न वि॑शत्यै स्वाहा॑
नवंवि॑शत्यै स्वाहैकान्न चंत्वारि॑शते स्वाहा॑ नवंचत्वारि॑शते स्वाहैकान्न प॒ष्ठै स्वाहा॑
नवंषष्ठै॒ स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा॑ नवांशीत्यै स्वाहैकान्न शुतायु स्वाहा॑ शुतायु स्वाहा॑ सर्वस्मै॒
स्वाहा॑॥ (४२)

एकस्मै॒ त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ २॥ [१२]

द्वाभ्याँ॒ स्वाहा॑ चृतुर्भ्यः स्वाहा॑ प॒द्मः स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः स्वाहा॑ दशभ्यः स्वाहा॑ द्वादशभ्यः
स्वाहा॑ चतुर्दशभ्यः स्वाहा॑ पोदुशभ्यः स्वाहा॑ऽष्टादशभ्यः स्वाहा॑ वि॑शत्यै॒ स्वाहा॑ऽष्टानवत्यै॒
स्वाहा॑ शुतायु स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४३)

द्वाभ्याँमुष्टानवत्यै॒ पद्म॒॑ शतिः॥ ३॥ [१३]

त्रिभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॒ स्वाहा॑ सृष्टभ्यः॒ स्वाहा॑ नवभ्यः॒ स्वाहैकादशभ्यः॒ स्वाहा॑
त्रयोदशभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः॒ स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः॒ स्वाहैकान्न वि॑शत्यै॒ स्वाहा॑
नवंवि॑शत्यै॒ स्वाहैकान्न चंत्वारि॑शते॒ स्वाहा॑ नवंचत्वारि॑शते॒ स्वाहैकान्न प॒ष्ठै॒ स्वाहा॑
नवंषष्ठै॒॒ स्वाहैकान्नाशीत्यै॒ स्वाहा॑ नवांशीत्यै॒ स्वाहैकान्न शुतायु॒ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑
सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४४)

त्रिभ्य॑ऽष्टाचत्वारि॑शत्॥ ४॥ [१४]

चृतुर्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः॒ स्वाहा॑ द्वादशभ्यः॒ स्वाहा॑ पोदुशभ्यः॒ स्वाहा॑ वि॑शत्यै॒ स्वाहा॑
षण्णवत्यै॒ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४५)

चृतुर्भ्यः॒ षण्णवत्यै॒ पोदेशा॥ ५॥ [१५]

पञ्चभ्यः॒ स्वाहा॑ दशभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः॒ स्वाहा॑ वि॑शत्यै॒ स्वाहा॑ पञ्चनवत्यै॒॒ स्वाहा॑

द्वितीयः प्रश्नः (काण्डम् ७)

शुतायु स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४६)

पुश्चभ्यः पञ्चनवत्यै॒ चतुर्दशा॥१॥ [१६]

दशभ्यः स्वाहा॑ वि॑शृत्यै॒ स्वाहा॑ त्रि॑शते॒ स्वाहा॑ चत्वारि॑शते॒ स्वाहा॑ पञ्चाशते॒
स्वाहा॑ पृष्ठै॒ स्वाहा॑ सप्तश्चै॒ स्वाहा॑ऽशीत्यै॒ स्वाहा॑ नवृत्यै॒ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒
स्वाहा॑॥ (४७)

दुशभ्यै॒ द्वाचिर॑शतिः॥१॥ [१७]

वि॑शृत्यै॒ स्वाहा॑ चत्वारि॑शते॒ स्वाहा॑ पृष्ठै॒ स्वाहा॑ऽशीत्यै॒ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑
सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४८)

वि॑शृत्यै॒ द्वादशा॥१॥ [१८]

पञ्चाशते॒ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑ द्वाभ्यां॑ शुताभ्यां॑ स्वाहा॑ त्रिभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑
चतुर्भ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑-
अष्टाभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ नवभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ सहस्रायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४९)

पञ्चाशते॒ द्वाचिर॑शत॥१॥ [१९]

शुतायु॒ स्वाहा॑ सहस्रायु॒ स्वाहा॑ऽयुतायु॒ स्वाहा॑ नियुतायु॒ स्वाहा॑ प्रयुतायु॒ स्वाहा॑ऽबुदायु॒
स्वाहा॑ अर्बुदायु॒ स्वाहा॑ समुद्रायु॒ स्वाहा॑ मध्यायु॒ स्वाहा॑ऽन्तायु॒ स्वाहा॑ परार्थायु॒ स्वाहोषसे॑
स्वाहा॑ व्युष्ट्यै॒ स्वाहोदेष्यते॒ स्वाहो॑द्युते॒ स्वाहो॑दितायु॒ स्वाहा॑ सुवर्गायु॒ स्वाहा॑ लोकायु॒ स्वाहा॑
सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (५०)

शुतायाष्टाचिर॑शत॥१॥ [२०]

साथ्याः पंडूत्रं कुंसुविन्दः सप्तरात्रं वृहस्पतिरष्टरात्रं प्रजापतिस्ता॑, क्षुधेन्नवरात्रं प्रजापतिरकामयतु दशहोतारमृतवै ऐन्द्रवायुवाग्रान्नायुग्रौ॑ वै
प्रजापतिः॑ स द्वादश रात्रं न वा एकस्मा॑ एकस्मै॒ द्वाभ्यां॑त्रिभ्यश्चतुर्भ्यः॑ पुश्चभ्यौ॑ दुशभ्यौ॑ वि॑शृत्यै॒ पञ्चाशतै॑ शतायु॑ वि॑शतिः॥२०॥

साथ्या अंस्मा इमे लोका गायूत्रं वै तृतीयमेकस्मै॒ पञ्चाशता॑॥५०॥

साथ्याः सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां॑ सप्तमकाण्डे॑ द्वितीयः॑ प्रश्नः॑ समाप्तः॥७-२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्दशममहः पापावृहीयं वा एतेन भवन्ति यद्दशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति यो भ्रेषु न्येति स हीयते स यो वै दंशमेऽहंनविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहतायु व्याहु तमेवान्वारभ्यु समंशज्ञतेऽथ यो व्याहु सः (१)

हीयते तस्माद्दशमेऽहंनविवाक्य उपहतायु न व्युच्यमथो खल्वाहुर्यज्ञस्यु वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्यु वृद्धेनासुराम्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्यु समृद्धं तद्यजमानस्य यद्युद्धं तद्वातृव्यस्य स यो वै दंशमेऽहंनविवाक्य उपहन्यते स पुवाति रेचयति ते ये बाह्यां दृशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदुसाद्युच्यं यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्युच्यमेवाथ वा एतस्मर्पराज्ञिया ऋग्मिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति यदानुचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानुचुर्यदतोऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमास्वावरुद्धयोत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा इमामश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्यासुमरहति मनो वा इमा ४ सद्यः पर्यासुमरहति मनः परिभवितुमथु ब्रह्म वदन्ति परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामान्ति परिमितानि यजूः प्रथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्वद्व्यु तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत् स प्रतिगृहः॥ (४)

व्याहु स दृशीकवौऽर्चितारः स एकञ्च॥४॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्यं प्रथमेनाहुर्विजां यजमानो वृद्धः इति तेज़ इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमालोणकानिति किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किं पञ्चमेनेति पञ्चाक्षरां पञ्चमिति कि ५ पृष्ठेनेति पट्टूनिति कि ६ सप्तमेनेति सप्तमदाऽ शक्तरिमिति (५)

किमष्मेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति त्रिवृत्तुः स्तोममिति किं दंशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृक्षे॥ (६)

शक्तेरेमित्येकं चत्वारि ४ शब्दा ॥ २ ॥

[२]

एष वा आसो द्वांदशाहो यत् त्रयोदशरात्रः समानः ह्यैतदहर्यत्प्रायुणीयशोदयनीयश्च
त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं
विद्वाऽसन्धयोदशरात्रमासंते तदाहुर्वाङ्गवा एषा वितंता (७)

यद्वांदशाहस्तां विच्छिन्न्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका गृहपतेर्वाग्ख्यादुपरिष्टाच्छन्दोम
महाब्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव वाचुमवं रुच्यते ऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै
छन्दोमा अन्नं महाब्रतं यदुपरिष्टाच्छन्दोमानां महाब्रतं कुर्वन्ति पुशुषु चैवान्नाद्यै च प्रति
तिष्ठन्ति ॥ (८)

वितंता त्रिचत्वारि ४ शब्दा ॥ २ ॥

[३]

आदित्या अंकामयन्तोभयौर्लोकयोरक्षध्युयामेति त एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनाय
ततो वै त उभयौर्लोकयौराध्ववन्नस्मि ३ श्वामुष्मि ३ श्व य एवं विद्वाऽसंश्वतुर्दशरात्रमासंत
उभयौरेव लोकयोराध्ववन्नस्मि ३ श्वामुष्मि ३ श्व चतुर्दशरात्रो भवति सुस ग्राम्या ओषधयः
सप्तारण्या उभयौषामवरुच्छ्व यत्पराचीनानि पृष्ठानि (९)

भवन्न्युमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमभि
जयन्ति त्रयस्त्रिः शौ मध्यतः स्तोमौ भवतुः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजो भवतोऽधिराजा
एव समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतुः परिगृहीत्यै ॥ (१०)

पृष्ठानि चतुर्लिं ४ शब्दा ॥ २ ॥

[४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा अन्वायुन्तानां दित्याश्च पशवश्वान्वायन्ते देवा अब्रुवन्
यान्पश्चूनुपार्जीविष्मि त इमैऽन्वाग्मन्त्रिति तेभ्यं एतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहुन्त आदित्याः
पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहत्यहाभ्यामस्मिल्लोके पश्चून्त्रत्यौहन्पृष्ठरादित्या अमुष्मिल्लोक
आध्ववत्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वाऽसंश्वतुर्दशरात्रमासंत उभयौरेव लोकयोरक्षध्युवन्नस्मि ३ श्वामुष्मि
पृष्ठेवामुष्मिल्लोक क्षध्युवन्ति त्र्यहाभ्यामस्मिल्लोके ज्योतिर्गोरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः

स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दंधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथौ अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी
सुती तास्यामेव सुवृग्ं लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवृग्ं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्गुहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोरक्षद्वातिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराङ्गन्न
विराङ्गुहोजैवान्नाद्यमवे रुच्यते याश्वतसुश्वतस्मो दिशों दिक्षवेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो
भवतः परिंगृहीत्यै॥ (१३)

आङ्गुष्ठाभ्युहाभ्यामुस्मिन्सविवधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिःशत्ता॥ ३॥ [५]

इन्द्रो वै सुद्धेवताभिरासीध्म न व्यावृतमगच्छुध्म प्रजापतिमुपाधावृत्तस्मां एतं
पञ्चदशरात्रं प्रायच्छुतमाहरत् तेनायजत् ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छुद्य एवं
विद्वाःसः पञ्चदशरात्रमासंते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्युहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्यद्धन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति
तेन सुत्रं देवता एव पृष्ठैरवे रुच्यते पशून्धन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः
प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिंगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकंता॥ २॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीध्मोऽसुरेभ्योऽबिभेद्म प्रजापतिमुपाधावृत्तस्मां
एतं पञ्चदशरात्रं वज्रं प्रायच्छुत् तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्ठुतां पाप्मानं
निरंदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत् य एवं विद्वाःसः पञ्चदशरात्रमासंते
भ्रातृव्यानेव पराभाव्यं विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्ठुतां पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता एव पशव्याः पञ्चदश
वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवध्मसर आप्यते संवध्मसरं पशवोऽनु प्रजायन्ते
तस्मात्पशव्याः एता एव सुवर्ण्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवध्मसर

आ॑प्यते संवथ्सुरः सु॒र्वर्गो लो॒कस्तस्मा॑शु॒वग्या॑ ज्योति॒र्गौरायु॒रिति॑ अ॒हो भं॒वती॑यं वाव
ज्योति॒रन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायु॒रिमानेव लो॒कानुभ्यारोहन्ति॑ यद॒न्यतः पृष्ठानि॑ स्युर्विविधः॒ स्यान्मध्यै
पृष्ठानि॑ भवन्ति॑ सविवधत्वायौजो॑ वै वीर्यं पृष्ठान्योजं॑ एव वीर्यं मध्यतो॑ दंधते॑ बृहद्रथन्तुरा-
भ्यां॑ यन्तीयं वाव रथन्तुरमसौ॑ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो॑ अनयोरेव प्रति॑ तिष्ठन्त्येते॑ वै
युज्ञस्यांङ्गसायंनी सुती॑ ताभ्यामेव सु॒र्वर्गं लो॒कम् (१८)

यन्ति॑ परा॑ओ वा एुते॑ सु॒र्वर्गं लो॒कमुभ्यारोहन्ति॑ ये पंराचीनानि॑ पृष्ठान्युपयन्ति॑ प्रत्यङ्गुहो
भंवति॑ प्रत्यवरुद्ध्या॑ अथो॑ प्रतिष्ठित्या॑ उभयोर्लोकयोरक्षुद्धोत्तिष्ठन्ति॑ पश्चदशैतास्तासां॑ या
दश॑ दशांक्षरा॑ विराडन्त्रं॑ विराङ्गुराजैवान्नाद्यमवं॑ रुन्धते॑ या॑ पञ्च॑ पञ्च॑ दिशौ॑ दिक्ष्वैव प्रति॑
तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो॑ भवत इन्द्रियस्य॑ वीर्यस्य॑ प्रजायै॑ पशूनां॑ परिंगृहीत्यै॥ (१९)

गुच्छन्त्युग्रिष्टां पापानुग्रहन्तरिक्षं लोकं प्रजाये॑ द्वे चं॥४॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः॑ स्यामिति॑ स एुतत्॑ संसदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत॑ ततो॑
वै सौऽन्नादोऽभवद्य॑ एुवं॑ विद्वा॑सः॑ संसदशरात्रमासतेऽन्नादा॑ एव भंवन्ति॑ पश्चाहो॑ भंवति॑
पञ्च॑ वा क्रतवः॑ संवथ्सुरे॑ क्रतुष्वैव संवथ्सुरे॑ प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॑ पश्चांक्षरा॑ पुङ्गः॑ पाङ्गो॑ युज्ञो॑
युज्ञमेवावं॑ रुन्धते॑ रुन्धते॑ वा॑ एुतत्॑ (२०)

यद॑छन्दोमं॑ यच्छन्दोमा॑ भवन्ति॑ तेनं॑ सूत्रं॑ देवता॑ एव पृष्ठैरवं॑ रुन्धते॑ पुशूञ्छन्दोमैरोजो॑
वै वीर्यं॑ पृष्ठानि॑ पुशवश्छन्दोमा॑ ओजस्यैव वीर्यै॑ पुशुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॑ संसदशरात्रो॑ भंवति॑
संसदशः॑ प्रजापतिः॑ प्रजापतेरात्यां॑ अतिरात्रावभितो॑ भवतोऽन्नाद्यस्य॑ परिंगृहीत्यै॥ (२१)

पृष्ठथस्तत्रिः॑ शब्दः॥२॥ [८]

सा॑ विराङ्गुकम्यातिष्ठद्व्यंणा॑ देवेष्वत्रेनासु॑रेषु॑ ते॑ देवा॑ अंकामयन्तोभयु॑ सं॑ वृ॒जीमहि॑
ब्रह्म॑ चान्त्रं॑ चेति॑ त एुता॑ विश्वतिः॑ रात्रीरपश्यन्ततो॑ वै॑ त उभयु॑ समवृञ्जत॑ ब्रह्म॑ चान्त्रं॑
च॑ ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा॑ अभवन्॑ य एुवं॑ विद्वा॑सः॑ एुता॑ आसत॑ उभयमेव॑ सं॑ वृञ्जते॑ ब्रह्म॑
चान्त्रं॑ च॑ (२२)

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा॑ भंवन्ति॑ द्वे वा॑ एुते॑ विराजौ॑ तयोरेव॑ नाना॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॑ विश्वो॑ वै॑
पुरुषो॑ दश॑ हस्त्या॑ अङ्गुलयो॑ दश॑ पद्मा॑ यावानेव॑ पुरुषस्तमास्वोत्तिष्ठन्ति॑ ज्योतिर्गौरायुरिति॑

अथा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम् (२३)

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी सूती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यञ्चिहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ग्रहद्वेत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चुसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्वै॥ (२४)

वृत्तेते ब्रह्म चात्रं च सुवर्गमेते सुवर्गान्नाविश्शतिश्च॥ ३ ॥

[३]

असावादित्योऽस्मिंलोक आसीत्तं देवाः पृष्ठः परिगृह्यं सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यं सुवर्गं लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृहन्पृष्ठैरुपावारोहन्स वा असावादित्योऽमुष्मिंलोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परिं गृहन्ति दिवाकीर्त्येन (२५)

सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं गृहन्ति पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्नस्युः पराश्चाः सुवर्गलोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति सुवर्गं एवैनां लोकं उभयतः परि गृहन्ति यजमानां वै दिवाकीर्त्यं संवर्ध्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवन्ति संवर्ध्सरं एवोभयतः (२६)

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वं भूयिष्टा ग्रहो गृहन्ते भूयिष्टः शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं ग्रंथन्त्यविसः साय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैर्युर्यजमानाः प्र वा मीयेरन् यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहन्त्यथो अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुमादयेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित आसीथस प्रजापतिमुपाधावत्तस्मां एतमेकविश्शतिरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बंहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एंकवि॒शतिरात्रमा॑सीरन्द्वादेश मासा॒ः पश्चर्तवस्त्रय॑ इमे लोका असावांदित्य
एंकवि॒श एुतावन्तो॑ वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रतिं तिष्ठन्त्यसावांदित्यो न व्यरोचत्
स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा॑ एतमेकवि॒शतिरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सो-
उरोचत् य एवं विद्वा॑स एकवि॒शतिरात्रमासंते रोचन्त एवैकवि॒शतिरात्रो भवति रुग्वा॑
एंकवि॒शो रुचमेव गच्छन्त्यथौ॑ प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्यैकवि॒शो-उतिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चुसस्य॑ परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णति दिवाकीत्यैवेभयतो नाप्रतिष्ठिता आसंत् एकवि॒शतिश्च॥५॥

[१०]

अर्वाङ्गजः सं क्रामत्वमुष्मादधि॑ मामभिः। ऋषीणां यः पुरोहितः। निर्देवं निर्वारं कृत्वा॑
विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां योऽस्मान्द्वेष्टि॑। शरीरं यज्ञशमूलं कुर्सीदं तस्मिन्न्सीदतु॑ यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि॑। यज्ञं यज्ञस्य॑ यत्तेजस्तेन सं क्राम॑ मामभिः। ब्राह्मणानृत्विजो॑ देवान् यज्ञस्य॑
तपसा॑ ते सवाहमा॑ हुवे॑। इष्टेन पक्षमुप॑ (३०)

ते हुवे॑ सवाहमा॑। सन्ते वृजे सुकृत॑ सं प्रजां पशून्। प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावा॑
प्रत्याश्रुतमा॑ शृणामि ते। प्रयाजानुयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिषु॑ आ वृजे॑ सुव॑। अग्निनेन्द्रेण॑
सोमेन॑ सरस्वत्या॑ विष्णुना॑ देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप॑ ते हुवे॑ स्वाहं यज्ञमा॑ ददेते॑
वषट्कृतमा॑। स्तुत॑ शुभं प्रतिगुरं ग्रहमिडामाशिषः॑ (३१)

आ वृजे॑ सुव॑। पक्षीसंयाजानुप॑ ते हुवे॑ सवाह॑ संमिष्यज्ञुरा॑ ददेतव॑। पशून्त्सुतं॑
पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत यज्ञमा॑। देवान्त्सेन्द्रानुप॑ ते हुवे॑ सवाहमग्निमुखान्त्सोमंवतो॑ ये च॑
विश्वै॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिःशब्दा॥३॥

[११]

भूतं भव्यम्भविष्यद्वषट्थस्वाहा॑ नम॑ ऋख्साम॑ यजुर्वषट्थस्वाहा॑ नमो॑ गायत्री॑ त्रिष्टुष्टगती॑
वषट्थस्वाहा॑ नमः॑ पृथिव्यन्तरिक्षं द्योर्वषट्थस्वाहा॑ नमो॑ग्रिवायुः॑ सूर्यो॑ वषट्थस्वाहा॑ नमः॑ प्राणो॑
व्यानो॑पानो॑ वषट्थस्वाहा॑ नमो॑त्र॑ कृषिर्वृष्टिर्वषट्थस्वाहा॑ नमः॑ पिता॑ पुत्रः॑ पौत्रो॑ वषट्थस्वाहा॑
नमो॑ भूर्भुवः॑ सुवर्वषट्थस्वाहा॑ नमः॥ (३३)

भुवंशुत्वार्ते॑ च॥१॥

[१२]

आ मे॑ गृहा॑ भव॑ त्वा॑ प्रजा॑ म् आ मा॑ यज्ञो॑ विशतु॑ वीर्यवान्। आपो॑ देवीर्यज्ञिया॑

मा विंशन्तु सुहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्। आ मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुखस्तुतशङ्के मा विंशता॑ सुमीची॑। आदित्या रुद्रा वस्वो मे सदस्य॑ः सुहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्। आ माश्चिद्मो विंशतूक्थ्यंश्चातिरात्रो मा विंशत्वापिशर्वरः। तिरोअंहिया मा सुहृत् आ विंशन्तु सुहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्॥ (३४)

अग्निष्ठोमो विंशत्वाददश च॥१॥

[१३]

अग्निना॒ तपोऽन्वेभवद्वाचा ब्रह्म॑ मणिना॑ रूपाणीन्द्रेण देवान् वातेन प्राणान्सूर्येण॑ द्याश्चन्द्रमसा॑ नक्षत्राणि युमेन॑ पितृत्राज्ञा॑ मनुष्यान्मूलेन॑ नादेयान्जगरेण॑ सुर्पान्व्याघ्रेणारुण्यान्पृष्ठे॑ पतत्रिणो॑ वृष्णाश्वानृष्टभेण॑ गा बुस्तेनाजा॑ वृष्णिनार्वीर्विहिणान्नानि॑ यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन॑ वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्ज गायत्रिया॑ छन्दाऽसि॑ त्रिवृता॑ स्तोमान्नाहृणेन॑ वाचम्॥ (३५)

ब्राह्मणेनकञ्च॥१॥

[१४]

स्वाहाधिमाधीताय॑ स्वाहा॑ स्वाहाधीतं॑ मनसे॑ स्वाहा॑ स्वाहा॑ मनः॑ प्रजापतये॑ स्वाहा॑ काय॑ स्वाहा॑ कस्मै॑ स्वाहा॑ कतुमस्मै॑ स्वाहादित्यै॑ स्वाहादित्यै॑ महै॑ स्वाहादित्यै॑ सुमृडीकायै॑ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॑ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॑ बृहत्यै॑ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॑ पावकायै॑ स्वाहा॑ पूष्णे॑ स्वाहा॑ पूष्णे॑ प्रपूर्याय॑ स्वाहा॑ पूष्णे॑ नरन्धिषय॑ स्वाहा॑ त्वष्टे॑ स्वाहा॑ त्वष्टे॑ तुरीपाय॑ स्वाहा॑ त्वष्टे॑ पुरुरूपाय॑ स्वाहा॑ विष्णवे॑ स्वाहा॑ विष्णवे॑ निखुर्युपाय॑ स्वाहा॑ विष्णवे॑ निभूर्युपाय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (३६)

पुरुरूपाय॑ स्वाहा॑ दश च॥१॥

[१५]

दद्यः॑ स्वाहा॑ हनूम्याऽु॑ स्वाहोषाऽम्याऽु॑ स्वाहा॑ मुखाय॑ स्वाहा॑ नासिंकाभ्याऽु॑ स्वाहाक्षीभ्याऽु॑ स्वाहा॑ कर्णीभ्याऽु॑ स्वाहा॑ पार इक्षवौ॑वायै॑भ्यः॑ पक्षमेभ्यः॑ स्वाहावार इक्षवै॑पायै॑भ्यः॑ पक्षमेभ्यः॑ स्वाहा॑ शीरूषे॑ स्वाहा॑ भ्रूभ्याऽु॑ स्वाहा॑ लुलाटाय॑ स्वाहा॑ मूर्धे॑ स्वाहा॑ मस्तिष्काय॑ स्वाहा॑ केशै॑भ्यः॑ स्वाहा॑ वहाय॑ स्वाहा॑ ग्रीवाभ्यः॑ स्वाहा॑ स्कन्धेभ्यः॑ स्वाहा॑ कीकंसाभ्यः॑ स्वाहा॑ पृष्ठै॑भ्यः॑ स्वाहा॑ पाजस्याय॑ स्वाहा॑ पार्श्वाभ्याऽु॑ स्वाहा॑ (३७)

अ॒सा॑भ्याऽु॑ स्वाहा॑ दोषभ्याऽु॑ स्वाहा॑ बाहुभ्याऽु॑ स्वाहा॑ जङ्घाभ्याऽु॑ स्वाहा॑ श्रोणीभ्याऽु॑ स्वाहोरुभ्याऽु॑ स्वाहा॑ष्ठीवद्याऽु॑ स्वाहा॑ जङ्घाभ्याऽु॑ स्वाहा॑ भसदे॑ स्वाहा॑ शिखपडेभ्यः॑ स्वाहा॑ वालधानाय॑ स्वाहाण्डाभ्याऽु॑ स्वाहा॑ शेपाय॑ स्वाहा॑ रेतसे॑ स्वाहा॑ प्रजाभ्यः॑ स्वाहा॑ प्रजननाय॑

स्वाहा॑ पञ्चः स्वाहा॑ शुफेभ्यः स्वाहा॑ लोमभ्यः स्वाहा॑ त्वचे स्वाहा॑ लोहिताय स्वाहा॑ मांसाय स्वाहा॑ स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा॑ मुञ्जभ्यः स्वाहाङ्गभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (३८)

पूर्वार्थाऽऽ स्वाहा॑ मञ्जभ्यः स्वाहा॑ पञ्च॥ [१६]

अञ्जेताय स्वाहा॑जिसुकथाय स्वाहा॑ शितिपदे स्वाहा॑ शितिकुदे स्वाहा॑ शितिरन्धाय स्वाहा॑ शितिपृष्ठाय स्वाहा॑ शित्य॑साय स्वाहा॑ पुष्पकर्णाय स्वाहा॑ शित्योष्ठाय स्वाहा॑ शितिभ्रवे स्वाहा॑ शितिभसदे स्वाहा॑ श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये स्वाहा॑ ललामाय स्वाहासितज्जवे स्वाहा॑ कृष्णेताय स्वाहा॑ रोहितैताय स्वाहारुण्येताय स्वाहेदशाय स्वाहा॑ कीदृशाय स्वाहा॑ तादृशाय स्वाहा॑ सुदृशाय स्वाहा॑ विसदृशाय स्वाहा॑ सुसदृशाय स्वाहा॑ रुपाय स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (३९)

रुपाय स्वाहा॑ द्वे च॥ [१७]

कृष्णाय स्वाहा॑ श्वेताय स्वाहा॑ पिशङ्गाय स्वाहा॑ सुरङ्गाय स्वाहारुणाय स्वाहा॑ गौराय स्वाहा॑ ब्रवे स्वाहा॑ नकुलाय स्वाहा॑ रोहिताय स्वाहा॑ शोणाय स्वाहा॑ श्यावाय स्वाहा॑ श्यामाय स्वाहा॑ पाकलाय स्वाहा॑ सुरुपाय स्वाहानुरुपाय स्वाहा॑ विरुपाय स्वाहा॑ सरुपाय स्वाहा॑ प्रतिरुपाय स्वाहा॑ शुबलाय स्वाहा॑ कमलाय स्वाहा॑ पृश्जये स्वाहा॑ पृश्जिसुकथाय स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (४०)

कृष्णाय पद्मत्वारिशत्॥ [१८]

ओषंधीभ्यः स्वाहा॑ मूलेभ्यः स्वाहा॑ तूलेभ्यः स्वाहा॑ काण्डेभ्यः स्वाहा॑ वल्शेभ्यः स्वाहा॑ पुष्टेभ्यः स्वाहा॑ फलेभ्यः स्वाहा॑ गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावंपन्नेभ्यः स्वाहा॑ शयानेभ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (४१)

ओषंधीयश्चतुर्विंशतिः॥ [१९]

वनुस्पतिभ्यः स्वाहा॑ मूलेभ्यः स्वाहा॑ तूलेभ्यः स्वाहा॑ स्कन्धेभ्यः स्वाहा॑ शाखाभ्यः स्वाहा॑ पर्णेभ्यः स्वाहा॑ पुष्टेभ्यः स्वाहा॑ फलेभ्यः स्वाहा॑ गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावंपन्नेभ्यः स्वाहा॑ शयानेभ्यः स्वाहा॑ शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा॑ परिशिष्टाय स्वाहा॑ संशिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा॑ रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा॑ परिक्ताय स्वाहा॑

संरिक्तायु स्वाहोद्रिक्तायु स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

वनुस्पतिंभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टायु रिक्तायु पद्मत्वारिंशत्॥१॥ [२०]

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आम आदित्या उभयोः प्रजापतिरन्वायुनिन्द्रो वै सुदृष्टिन्द्रो वै शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विग्रहडसात्तांदित्याँडवीङ्गृतमा मेऽग्निना स्वाहापिन्दुज्याँडज्येताय कृष्णायोपधीभ्यो वनुस्पतिंयो विंशतिः॥२०॥

प्रजवं प्रजापतिर्यदेष्वद्योमन्ते हुवे सवाहमोपधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजवं सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥७-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधौरन्गच्छ्रेयं पुरोधामिति स एतं चतुर्विंशतिरात्रमंपश्यत्त
ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते श्रद्धेभ्यो
मनुष्यां दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति अहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्त्यसत्रं
वा एतद्यद्वच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठरवं रूप्यते पशूञ्चन्दोमैरोजो
वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्चन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तुराभ्या
यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरर्घमासाः संवथ्सरः संवथ्सुरः
सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रूप्यतेऽतिरात्रावृभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
परिंगृहीत्यै॥ (३)

अुसावायुराभ्यामेव पञ्चत्वारिंशत्ता॥ ३॥

[१]

यथा वै मनुष्यां एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिं पाप्मानं मृत्युमप्हत्य दैवीं
संसदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमंपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिं
पाप्मानं मृत्युमप्हत्य दैवीं संसदंमगच्छन् य एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते
ऽवर्तिमेव पाप्मानंमप्हत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य (४)

दैवीं संसज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः पड़हो भवति
ष्वां क्रृतवः संवथ्सुरस्तं मासां अर्धमासा क्रृतवः प्रविश्य दैवीं संसदंमगच्छन् य
एवं विद्वांश्शतुर्विंशतिरात्रमासते संवथ्सरमेव प्रविश्य वस्यसीं संसदं गच्छन्ति
त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्तांद्ववन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तात् त्रयस्त्रिंशैर्वोभयतोऽवर्तिं
पाप्मानंमप्हत्य दैवीं संसदं मध्युतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैर्वीं सःसज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति यत् त्रयस्त्रयस्त्रिःशा अन्वश्चो
मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्याः रूपाभ्याः
सुवर्गं लोकं यन्त्यसत्रं वा एतद्यद्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सुत्रं देवता एव पृष्ठैर्व
रन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिःशा अवस्ताद्ववन्ति
त्रयस्त्रयस्त्रिःशाः परस्तामध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिःशा आत्मा पृष्ठान्यात्मनं एव
तद्यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनात्म्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्यते वै यज्ञस्याङ्गसायनी मृती ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यद्वांडुहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरांशुद्धोत्तिष्ठन्ति
त्रिवृतोऽधिं त्रिवृतमुपयन्ति स्तोमानाः सम्पत्ये प्रभवाय ज्योतिरग्निष्ठेऽमो भवत्ययं वाव स
क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विःशतिरात्रो भवति चतुर्विःशतिरर्धमासाः संवध्सरः
संवध्सरः सुवर्गो लोकः संवध्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विःशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रन्धते तिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यं भवतः पुशवस्ताभ्यामेव संवध्सरश्चतुर्विःशतिश्च॥ ५॥

[२]

ऋक्षा वा इयमलोकासीध्साकामयतोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति
सैतास्त्रिःशतः रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः
पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अक्षुध्युथसैतां
विराजमपश्यत्तामात्मन्त्वित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीः (९)

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत् सा जेमानं महिमानं मगच्छुद्य एवं विद्वाः सं एता
आसते विराजमेवाऽत्मन्त्वित्वाऽन्नाद्यमवं रन्धते वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जेमानं महिमानं
गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः पडुहो भवति षड्वा
ऋतवः पद्मृष्ठानि पृष्ठैर्वर्तनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवध्सरन्ते संवध्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपयन्ति यन्ति यज्ञस्य सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै
त्रयस्त्रिःशाः प्रजापतिमेवा रमन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविःशो भवति

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते त्रिवृद्गिष्ठुद्वंवति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो
वै त्रिवृत्तेजं एवाऽत्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवावं (११)

रुन्धते सुसुदुशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुच्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविश्शो भवति
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते चतुर्विश्शो भवति चतुर्विश्शतिरर्धमासाः संवथ्सुरः
संवथ्सुरः सुवर्गो लोकः संवथ्सुर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूबान्
विषूबन्तो भवन्ति य एवं विद्वाऽसं एता आसते चतुर्विश्शात्पृष्ठान्युपं यन्ति संवथ्सुर एव
प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिशात् त्रयस्त्रिशमुपं यन्ति त्रयस्त्रिशद्वै देवतास्वेव
प्रति तिष्ठन्ति त्रिणावो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविश्शौ
भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते ब्रह्मः पोडशिनां भवन्ति तस्माद्ब्रह्मः प्रजासु
वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्वितिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयो पशुभिर्य एवं विद्वाऽसं एता आसते छक्षसा वा एते सुवर्गे लोकं
यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः कूसाः स्तोमा भवन्ति कूसा एव सुवर्गे लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिशदेतास्त्रिशदक्षरा विराङ्ग्रन्ते विराङ्ग्रिराजैवान्नाद्यमव
रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवते ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवथ्सुर एवावं प्रतिष्ठाय व्यतिषुकैकात्रपञ्चाशत्त्रै॥

[३]

प्रजापतिः सुवर्गे लोकमैतत्ते देवा येनयेन छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाम्नुवन्त एता
द्वात्रिशत् रात्रीरपश्यन् द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमास्वाभ्यारुह्यं सुवर्गे लोकमायनु य एवं विद्वाऽसं एता आसते द्वात्रिशदेता
द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमास्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिशदेता द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगवाग्नुष्टुप्सर्वमेव
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहा भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गे लोकमुभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयैरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै

यज्ञस्यां असायनी सुती ताम्यामेव सुवृग्गं लोकं यन्ति पराश्चो वा एते सुवृग्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचर्चस्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्ग्हो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरक्ष्मोत्तिष्ठन्ति द्वात्रि॑शदेतास्तासां यास्त्रि॑शत् त्रि॑शदक्षरा विराङ्गन्त्रि॑ विराङ्गवृत्तराजैवात्राद्यमवं रुप्यते ये द्वे अंहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवृग्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रि॑शदक्षरा द्वाविर॑शतिश्च॥ ३॥ [४]

द्वे वाव देवस्त्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रि॑शदहश्च य एवं विद्वा॑संस्त्रयस्त्रि॑शदहमासंते साक्षादेव देवतां अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयांनभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यविध्यति पापीयान्भवति यदि नाविध्यति सदृश्य एवं विद्वा॑संस्त्रयस्त्रि॑शदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येण वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥ (१८)

अहरेकोऽभ्यजाताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्द्धवृन् य एवं विद्वा॑संस्त्रयस्त्रि॑शदहमासंते सर्वं एव प्रबाहुगर्द्धवन्ति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवन्ति पश्चात् भवन्ति पश्च वा क्रृतवः संवर्थसर क्रृतुष्वेव संवर्थसरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पुङ्कः पाङ्को यज्ञस्त्रयावावं रुप्यते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रयं इमे लोका एषु॥ (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तात्येवावं रुप्यते विश्वजिद्वत्यन्नाद्यस्यावरुच्ये सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्वादशाहमुपेयुरनासां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वारक्ष्यादुपरिष्टाद्वादशाहमुपयन्त्यासामेव वाचमुपयन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वंदामोऽवान्तरम्॥ (२०)

वै देशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा अंसृजत् यद्वशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उदङ्कः शौल्बायुनः सत्रस्यर्द्धमुवाच यद्वशरात्रो यद्वशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहः सु विलोमं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्वनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिष्महातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वा॑संस्त्रयस्त्रि॑शदहमासंते ऐषां द्वनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्वावान्तरः षोडश सह सुप्रदश च॥ ४॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवृग्गं लोकमियामेति ते सुवृग्गं लोकं न प्राजानन्त्र सुवृग्गं

लोकमायन्त एत षट्ट्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्तु ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्धसुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा॒सः षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्रजानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भूति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धधते सुवर्गस्य लोकस्यानुव्यात्मै षड्हा भंवन्ति षड्हा क्रृतव॑ क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारौ भवन्ति चत्तसो दिशो दिक्षवैव प्रति तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्यद्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सुत्रं देवता॑ एव पृष्ठैरवं रुन्धते पुशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पुशवंश्छन्दोमा ओजस्यैव (२३)

वीर्यं पुशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्ट्रिंशद्रात्रो भंवति षट्ट्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पुशवौ बृहत्यैव पुशूनवं रुन्धते बृहती छन्दसाऽु स्वाराज्यमाशजुताशजुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वा॒सः षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्यैव पट्ट्रिंशच॥ ३॥

[६]

वसिष्ठो हृतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयुमिति स एतमेकस्मान्नपश्चाशम ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वा॒सं एकस्मान्नपश्चाशमासंते विन्दन्ते॑ प्रजामभि भ्रातृव्याभवन्ति त्रयाञ्चिवृतौ॑ग्रिष्ठोमा भंवन्ति वज्रस्यैव मुख॒॑ सङ्ख्यन्ति॑ दशं पश्चदशा भंवन्ति पश्चदशो वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भंवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षड्हो भंवति षड्हा क्रृतव॑ पद्मष्ठानि पृष्ठैरवर्तन्नवारैहन्त्युतुभिः संवध्मरन्ते संवध्मर एव प्रति तिष्ठन्ति द्वादशैकविंश्चाभंवन्ति॑ प्रतिष्ठित्या॑ अथो रुचमेवाऽत्मन्त्र (२६)

दृधते॑ बृहवः षोडशिनां॑ भवन्ति विजित्यै॑ षट्ट्रिंशिनानि॑ भवन्ति षड्हा क्रृतव॑ क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यन्नातिरिक्ता वा एता रात्रेय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पश्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्यसीरष्टाचत्वाग्नि॑ ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पुशुकामाः स्युस्त एता आंसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजयां पुशुभिर्वैराजो वा एष युज्ञो यदैकस्मान्नपश्चाशो य एवं विद्वा॒सं एकस्मान्नपश्चाशमासंते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा भंवन्त्यतिरात्रावभितो भवते॑ ऊनाद्यस्य॑ परिगृहीत्यै॥ (२७)

वच्च आत्मन्मुजया द्वाविश्वतिश्च॥३॥

[७]

संवथ्सुराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां["] दीक्षेरन्नेषा वै संवथ्सुरस्य पत्ती
यदैकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रि वसति साक्षादेव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते
आर्तं वा एते संवथ्सुरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते इन्तनामानावृत् भवते
व्यस्तं वा एते संवथ्सुरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते इन्तनामानावृत् भवतः
फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवथ्सुरस्य यत्कल्पुनीपूर्णमासो मुखुत एव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते तस्यैकेव
निर्या यथां मैघ्ये विष्वूबन्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतसंवथ्सुरस्य
यच्चित्रापूर्णमासो मुखुत एव संवथ्सुरमारभ्यं दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे
पुरस्तात्पौर्णमास्ये दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां["] क्रयः सं पद्यते तेनैकाष्टकां न छुम्बद्वर्वन्ति
तेषांम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सं पद्यते पूर्वपूक्षं मासां अभि सं पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुतिष्ठत्
ओषधयो वनस्पतयो इनौत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनौत्तिष्ठत्यर्गाभ्युरिमे यजंमाना इति
तदनु सर्वे राध्वन्ति॥ (३०)

एतच्छुम्बद्वर्वन्ति तेषां वर्तुलि १६४॥

[८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सुत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीक्षाभिरुत्मानङ्गं श्रपयन्त
उपसद्विद्वाभ्यां लोमावं घन्ति द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां माऽसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां
मज्जानंमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानंमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र
वैपन्तु ऋद्ध्या अथो रथोयाऽसः सुवर्गं लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥१॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा
अग्निष्ठोमं प्रथममुप यन्त्यथोकथ्यमथं पोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यजक्रतूनुपेत्य
तानालभ्यं परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिषोमं प्रथममुप यन्ति ज्योतिषोमो
वै स्तोमानां मुखुत एव स्तोमान्म युञ्जते ते (३२)

सङ्गतुता विराजंमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरुनः

सुवृगो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वाद्वृवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभूरं तृतीयसवुने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतो देधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्पञ्चश्चाश्च॥ २॥

[१०]

ज्योतिष्टोमं प्रथममुपं यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्ठैमं द्वितीयमुपं यन्त्यन्तरिक्षं एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुपं यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्देतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सुत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सङ्स्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पंचन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवृगो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वाद्वृजमेवाव रूप्यते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुधसंम्बाधा इव हि सुत्रिणौ अग्निष्ठोमावभितः प्रधी तावुक्ष्या मध्ये नयं ततदेतत्परियदेवचक्रं यदेतेन (३५)

षड्हेन यन्ति देवचक्रमेव सुमाराहुन्त्यरिष्ये ते स्वस्ति समश्जुवते षड्हेन यन्ति पञ्चक्रतवं क्रतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यमयतोज्योतिषा यन्त्यमयतं एव सुवृगे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षड्हौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सं पंचन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सुक्ष्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यज्ञानि स्तनौ द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सं पंचन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं पंचन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवर्षस्तथसंवर्षस्तरमनु पर्यावर्तन्ते-प्रतिष्ठितः संवर्षसुर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवर्षसुरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टो च॥ ८॥

[११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धां पुर्णो ब्रह्मणा पूर्क्षो मेधेन न्युग्रोधंश्चमसैरुदुम्बरं ऊर्जा गायुत्री छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षीष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिं हवामहे वसो मम॥ (३८)

मेषः षट्विंशत्॥ १॥

[१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहाऽवृत्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः
स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरुस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः
स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्ठाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः
स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा
सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारि॑शता॥ १॥

[१३]

अ॒न्द्यः स्वाहा॑ वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ परिवहन्तीभ्यः स्वाहा॑ समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑
शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ भीमं वहन्तीभ्यः
स्वाहाऽमौ॑भ्यः स्वाहा॑ नभौ॑भ्यः स्वाहा॑ महौ॑भ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (४०)

अ॒न्द्य एकान्त्रिं॑शता॥ २॥

[१४]

यो अर्वन्तं जिघाँ॑सति॑ तमुभ्यंमीति॑ वरुणः। पुरो मर्तः॑ परः॑ श्वा। अ॒हं च॑ त्वं च॑
वृत्रहृ॒सम्बै॒भूव॑ सनिभ्यु॑ आ। अ॒रातीवा॑ चिंदिवोऽनु॑ नौ शूर॑ म॒शतै॑ भद्रा॑ इन्द्रस्य
रातयः। अ॒भि॑ क्रत्वै॒न्द्र॑ भूरध॑ उमन्त्र॑ तै॑ विव्यङ्ग्हिमान्॑ रजाँ॑सि। स्वेना॑ हि॑ वृत्र॑ शव॑सा॑
जुघन्थ॑ न शत्रुरन्त॑ विविदद्युधा॑ तै॑॥ (४१)

विविदद्वे॑ चं॥

[१५]

नमो॑ राज्ञे॑ नमो॑ वरुणाय॑ नमो॑श्वांय॑ नमः॑ प्रजापतये॑ नमो॑धिंपत्ये॑धिंपतिरु॒स्यधिंपतिं॑
मा॑ कुर्वधिंपतिरु॑हं प्रजाना॑ भूयासु॒म्मां धै॒हि॑ मयि॑ धेह्युपाकृताय॑ स्वाहाऽलंब्याय॑ स्वाहा॑
हुताय॑ स्वाहा॑॥ (४२)

नम॑ एकान्त्रिं॑शता॥ ३॥

[१६]

मुयो॑भूर्वातो॑ अ॒भि॑ वांतूसा॑ ऊर्जस्वतीरोष्ठीरा॑ रिशन्ताम्। पीवस्वतीर्जीवधन्याः॑
पिबन्त्व॑वसाय॑ पुद्वते॑ रुद्र॑ मृड। या॑ः सरूपा॑ विरूपा॑ एकरूपा॑ यासाम॑ग्निरिष्या॑ नामानि॑
वेद। या॑ अङ्गिरस॑स्तप्तसे॑ह॑ चकुस्ताभ्यः॑ पर्जन्य॑ महि॑ शर्म॑ यच्छ। या॑ देवेषु॑ तुनुव॑मैरयन्त॑
यासा॑ सोमो॑ विश्वा॑ रूपाणि॑ वेद। ता॑ अ॒स्मभ्य॑ पयोसा॑ पिन्वमाना॑ प्रजावतीरिन्द्र॑ (४३)

गोष्टे॑ रिशीहि। प्रजापति॑र्मह्यमेता॑ रराणो॑ विश्वै॒दवै॑ पितृभिः॑ संविदानः। शिवाः॑ सुतीरुप॑
नो॑ गोष्टमाकृस्तासा॑ व॒यं प्रजया॑ स॒ सदैमा॑। इह॑ धृतिः॑ स्वाहेह॑ विधृतिः॑ स्वाहेह॑ रन्ति॑

स्वाहेह रमति: स्वाहो महीमूषु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राणिःशब्द॥ २॥

[१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्वृहद्वयः। किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं स्विदासीत्पिलिष्पिला। द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्च आसीद्वृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पिकः स्विदेकाकी चरति क उ स्वज्ञायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य भेषजं किं स्विदावपनं महत। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निरहिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या: पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिमैः। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिमैः। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति पद्मत्वारिःशब्द॥ २॥

[१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। सुभंगे कां पौलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्णवाथाम्। आहंजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सुह चतुरं पदः सम्प्र सारथावहै। वृषां वा रेतोधा रेतो दधातूथसुक्थ्योर्गृदं धैर्युञ्जिमुदञ्जिमन्वंजा। यः स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आंसां कृष्णे लक्ष्मणे सर्दिगृदि परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। ऊर्चमेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव। अथास्या मध्यमेधतां शोति वाते पुनन्त्रिव। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। यद्धर्णीयवृमत्ति न (४८)

पृष्ठं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहं गमे पसो नि जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यति कश्चन। सुसस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गमे मुष्टिमत्तसयत्। दधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखो करुत्र ण आयूर्षि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न

ऊर्जे दंधातन। मुहे रणायु चक्षसे। यो वः शिवतमो रसुस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयायु जिन्वथा आपौ जुनयथा च नः॥ (५०)

आसामति न रोहतो जिन्वथ चत्वारिं च॥४॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्नु गायुत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्नु त्रैष्टुमेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्नु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतङ् स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्ञाची (३) न् यशो ममा (४)म्। यव्यायै गव्याया एतदेवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रुग्रमरुषं चरन्तं परिं तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथैः। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृष्णवन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसैः। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रुग्रं पश्चविश्शतिश्च॥५॥ [२०]

प्राणायु स्वाहा॑ व्यानायु स्वाहा॑ऽपानायु स्वाहा॒ स्नावंभ्यः स्वाहा॑ सन्तानेभ्यः स्वाहा॒ परिसन्तानेभ्यः स्वाहा॒ पर्वभ्यः स्वाहा॑ सुन्धानेभ्यः स्वाहा॒ शरीरेभ्यः स्वाहा॑ युज्ञायु स्वाहा॒ दक्षिणाभ्यः स्वाहा॑ सुवर्गायु स्वाहा॑ लोकायु स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५२)

प्राणायुष्टाविश्शतिः॥६॥ [२१]

सितायु स्वाहा॑सितायु स्वाहा॑भिहितायु स्वाहा॑नभिहितायु स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑ सुयुक्तायु स्वाहोद्युक्तायु स्वाहा॑ विमुक्तायु स्वाहा॑ प्रमुक्तायु स्वाहा॑ वश्चते स्वाहा॑ परिवश्चते स्वाहा॑ संवश्चते स्वाहा॑नुवश्चते स्वाहोद्वश्चते स्वाहा॑ युते स्वाहा॑ धावते स्वाहा॑ तिष्ठते स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५३)

सितायुष्टाविश्शतिः॥७॥ [२२]

बहुस्पतिः श्रद्धया वा कृक्षा वै प्रजापतिर्यनयेन द्वे वाव देवसुत्रे अंदित्या अकामयन्त सुवर्गी वसिष्ठः संवश्चुराय सुवर्गी ये सुन्त्रं ब्रह्मवादिनोऽतिग्रो ज्योतिष्ठाम मेषः कृष्णायोऽन्नो यो नमो मयेभुः किं स्विदम्बै भूः प्राणायु सितायु द्वाविश्शतिः॥२२॥

बहुस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तु भूमिप्रश्नाशतः॥५४॥

बहुस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॑॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥ ७-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एुतथ्स्त्रमांसताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन तासां दश मासां निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता उदैतिष्ठन्नराथ्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः संवथ्सरमास्वोदैतिष्ठन्नराथ्स्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता उभयोरुदैतिष्ठन्नराथ्स्मेति गोसुत्रं वै (१)

संवथ्सुरे य एुं विद्वाऽसः संवथ्सरमुपयन्त्यृधुवन्त्येव तस्मांत्पुरा वार्घिकौ मासौ पत्वा चरति सुत्राभिजितङ्गु ह्यस्यै तस्मांथंवथसरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदासमवंरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एुते प्र पूर्वन्ते ये संवथ्सरमुपयन्ति यो वै संमुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स ततु उदैति संवथ्सरः (२)

वै संमुद्रस्तस्यैतत्पारं यदैतिरात्रौ य एुं विद्वाऽसः संवथ्सरमुपयन्त्यनार्ता एुवोदच गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽसाकुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्रोराधनं पूर्व उदयन्तमुत्तरो ज्योतिष्ठोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताह्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायुणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवथ्सरः प्रयन्त एुव संवथ्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि च शतानि षष्ठिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवथ्सरस्य रात्रय उभे एुव संवथ्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ठा उत्तरैरहौभिश्चरन्ति पडुहा भवन्ति षड्हा क्रृतवः संवथ्सर क्रृतुष्वेव संवथ्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौशायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवथ्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छन्दाऽस्येव तद्विमोक्तं यन्त्यथो उभयतोज्योतिषैव षड्हेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दाऽसि वै देवयानः पन्था गायत्री त्रिष्टुष्टगती ज्योतिर्वै गायत्री गौमिष्टुष्टगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानः साम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेव न यन्त्यन्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमध्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसाम भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्या अभिजिद्ववति सुवर्गस्य

लोकस्याभिजित्ये विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै मासिमांसि पृष्ठान्युपं यन्ति मासिमांस्यतिग्राहाण् गृह्यन्ते मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासां प्रतीष्टित्या उपरिष्टान्मासां पृष्ठान्युपं यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषंधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गोसूत्रं वा एति संवथ्सुरौर्ध्मासा मिथुनं मंयुतो देवयनेनैव वीर्यत्रयोदश च॥६॥ [१]

गावो वा एतस्त्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिपासन्तीस्तासां दश मासा निषेण्ण आसन्नन्न शृङ्गाण्यजायन्तु ता अंब्रुवन्नराघ्मोत्तिष्ठामाव तं कामंमरुर्घ्महि येन कामेन न्यपंदामेति तासांमु त्वा अंब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासांमहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवथ्सुरः सुम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासांम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रुद्धया वाऽश्रुद्धया वा ता इमा यास्तूपुरा उभय्यो वाव ता आर्धुवन् याश्व शृङ्गाण्यसंन्वन् याश्वोर्जमवारुन्धत्यर्थोति दशसु मासूत्तिष्ठत्रृधोति द्वादशसु य एवं वेदं पुदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पुदेन यन्तद्वा एतद्वद्धमयन्तु तस्मादेतद्वोसनिं॥ (८)

तिष्ठामेति तासां तस्माद्वे च॥२॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युपं यन्ति मध्यम उपं यन्त्युत्तम उपं यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याह उपसीदन्ति दुहं वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां द्वादश कृत्व उपसीदन्तीति संवथ्सुरः सुम्पाद्योत्तमे मासि सुकृतपृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञं पुशुनवं रूप्यते समुद्रं वै (९)

एतैऽनवारमंपारं प्र पूवन्ते ये संवथ्सुरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे अन्वर्जयुर्यथा मध्ये समुद्रस्यं पूवमन्वर्जयुस्तादक्तदनुर्घ्मर्गं बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामानवं रूप्यते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुर्भिःशब्दः॥२॥ [३]

समान्यं ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेव न यन्त्यन्यदन्यसाम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेवान्यमन्यं मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र उपं यन्ति जगतीं वै छन्दांसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयुणं ग्रहां बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिःशब्दः स्तोमास्तस्माङ्गायाः सं कर्नीयान्त्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि

यजंमाना अवं रुच्यते आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदीतिरस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै देशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा अंसूजत् यद्वशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजंमानाः सूजन्त एताः ह वा उदङ्कः शौल्बायुनः सुत्रस्यद्विमुवाच यद्वशरात्रो यद्वशरात्रो भवति सुत्रस्यर्था अथो यदेव पूर्वोष्ठहः सु विलोमं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्येव द्वे च॥२॥

[४]

यदि सोमौ सःसुतौ स्यातां महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचं पूर्वो देवताः पूर्वश्छन्दाऽसि वृङ्के वृषण्वर्तीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्केऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसंवनमुखे कार्येति सवनमुखाथसंवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृङ्के संवेशायोपवेशाय गायत्रियाञ्चिष्टभो जगत्या अनुष्टुभं पुङ्ग्या अभिभूत्यै स्वाहा छन्दाऽसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषाम् (१३)

छन्दाऽसि वृङ्के सज्जनीयः शस्यं विहृव्यं शस्यमुगस्त्यस्य कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदैषां वृङ्के यदि प्रातःसवने कलशो दीर्घेत वैष्णवीषु शिपिविष्टवंतीषु स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्तं एवातिरिक्तं दधात्यथो अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमास्वावं रुच्यते यदि मध्यन्दिने दीर्घेत वषट्कारनिधनः सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्यं प्रतिष्ठाप्रतिष्ठामेवैनद्रमयन्ति यदि तृतीयसवन् एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवैषामवैकात्रिव शुतिश्च॥२॥

[५]

षड्हैर्मासा न्यस्म्पाद्याहरुथसूजन्ति षड्हैर्गहि मासा न्यस्म्पश्यन्त्यर्धमासैर्मासा न्यस्म्पाद्याहरुमासा न्यस्म्पश्यन्त्यमावास्यया मासा न्यस्म्पाद्याहरुथसूजन्त्यमावास्यया हि मासा न्यस्म्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासा न्यस्म्पाद्याहरुथसूजन्ति पौर्णमास्या हि मासा न्यस्म्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आस्ति श्रवति परा स सिंश्रवति यः पूर्णदुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्यस दंधति यत्पौर्णमास्या मासा न्यस्म्पाद्याहरुथसूजन्ति संवध्मरायैव तत्प्राणं दंधति तदनु सुत्रिणः प्राणन्ति यदहर्नोथसूजेयुर्यथा द्वितिरुपंनद्वो विपत्तत्येवं संवध्मरो वि पतेदार्तिमाच्छुर्युर्यत्पौर्णमास्या मासा न्यस्म्पाद्याहरुथसूजन्ति संवध्मरायैव

तदुदानं दंधति तदनु सुत्रिण् उत् (१६)

अनन्ति नार्तिमार्छ्वन्ति पूर्णमासे वै देवानाऽसुतो यत्पौर्णमास्या मासान्तसम्पाद्याहरुरथसुरुदेवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञं प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्वडुहसन्ततः सन्तमथाहरुरथसुजन्ति प्राजापत्यं पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वादेवतादेवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सवन्नाद्येऽहः (१७)

उथसुजन्ति तुरीयं खलु वा एतथसवन्तं यथसान्नाय्यं यथसान्नाय्यं भवति तेनैव सवन्नान्न यन्ति समुपहूय॑ भक्षयन्त्येतथसौमपीथा ह्यैतरहि यथायतुनं वा एतेषाऽसवन्नभाजो देवतां गच्छन्ति येऽहरुरथसुजन्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतुनादेव सवन्नभाजो देवता अवं रुन्धतेऽष्टाकपालान्नातःसवन् एकादशकपालान्नायान्दिने सवने द्वादशकपालाऽस्तृतीयसवने छन्दाऽस्येवास्वावं रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥ (१८)

उवचुत्युद्येऽहरुस्वा पञ्चदश च॥४॥

[६]

उथसुज्या (३) नोथसुज्या (३) मिति मीमांसन्ते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुरथसुज्यमेवेत्यमावास्च पौर्णमास्यां चोथसुज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत् इति ते त्वाव नोथसुज्ये इत्याहुर्ये अंवान्तरं यज्ञं भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका तस्यामुरथसुज्यमित्याहुरेष वै मासो विंशर इति नादिष्टम् (१९)

उथसुजेर्यदादिष्टमुरथसुजेर्याद्यशे पुनः पर्याप्तावे मच्ये षडुहस्य सम्पद्येत षडुहर्मासान्तसम्पाद्य यथसंस्तममहस्तस्मिन्नुरथसुज्येयुस्तदुग्रये वसुमते पुरोडाशामुष्टाकपालुनिर्वपेयुरैन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमुग्रेवं वसुमतः प्रातःसवनं यदुग्रये वसुमते पुरोडाशामुष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वागिर्नीकुर्वन्ति (२०)

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वागधेयान्न च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यन्दिनसुन्तसवनं यदिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वागिर्नीकुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्वागिर्नीकुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः (२१)

उपं यन्ति प्राजापत्यं पशुमा लंभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यजस्यानं नुसर्गयाभिवर्त इतः
षण्मासो ब्रह्मसामं भवति ब्रह्म वा अभिवृतो ब्रह्मणेव तथुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति
प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्रं क्रतुं न आ भरं पिता पुत्रेभ्यो यथा॑। शिक्षां नो
अस्मिन्पुरुहूतं यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुतं आयुताऽषण्मासो ब्रह्मसामं भवत्ययं
वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तलोकं पश्यन्तोऽभिवदन्तु आ यन्ति॥ (२२)

नादिष्टुर्विते द्वादशभिरिते विष्णुतिश्च॥ ४॥

[७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावां रुच्यते तत्क्रोशस्य
क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमवं रुच्यते
सत्रस्यद्याहवनीयस्यान्ते स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वद्धिमुपं यन्ति प्रजापतेरुहदयेन
हविर्घनेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्यं गच्छन्ति क्षेकेनं पुरस्ताथसदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुक्षेकेन पश्चाद्यजस्यैवान्तं गत्वा क्षेकभाजो भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्धायति
नवं वै पुरुषे प्राणः प्राणानेव यज्ञमानेषु दधति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेन्द्रियं
दंधत्यप्रतिहताभिरुद्धायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्षोऽङ्गानि प्रत्यंचति शिरं एव
न पश्चादुशः रथन्तरं भवतीन्द्रियमेवावं रुच्यते सप्तदशम् (२४)

बृहदनानाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविष्णं भुदं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै
पक्षये उपं गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजापत्यै प्रजापतिः प्रजा असृजत् सौऽकामयतासामहः
राज्यं परीयामिति तासाऽराजनेनैव राज्यं पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनं भवति
प्रजानामेव तद्यज्ञमाना राज्यं परिं यन्ति पश्चविष्णं भवति प्रजापतेः (२५)

आस्य पश्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति पश्चभिरासीना
मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दशं सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्ते विराजैवानाद्यमवं
रुच्यते पश्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पश्च दिशो दिक्षवैव प्रतिं तिष्ठन्त्यैकक्यास्तुतया
समायन्ति दिग्भ्य एवानाद्यः सम्भरन्ति ताभिरुद्धातोद्धायति दिग्भ्य एवानाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेजं आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवृत्यथो यथा॑ सुपर्ण
उत्पतिष्यजिष्ठरं उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यज्ञमानाः प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्ग्राता
रोहन्ति साम्राज्यमेव गच्छन्ति फ्लेह्मः होता॑ नाकस्यैव पृष्ठः रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रह्मस्यैव
विष्टपं गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वैव यथापूर्वं प्रतिं तिष्ठन्त्यथो आक्रमणमेव

तथसेतुं यज्ञमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै॥ (२७)

सदस्मः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यं प्रत्येकांदश च॥५॥

[८]

अकर्यण् वै संहस्राः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्यु इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध्यु
यदुक्त्यभवति प्रजा एव तद्यज्ञमानाः सृजन्त् इलान्दं भवति प्रजाभ्यु एव सृष्टाभ्यु
इरां लूतामवं रुन्धते तस्माद्याः समाः सत्रः समृद्धुं क्षोधुकास्ताः समाः प्रजा इष्टु
ह्यांसामूर्जमाददते याः समां व्यृद्धुमक्षोधुकास्ताः समाः प्रजाः (२८)

न ह्यांसामिषुमूर्जमाददते उत्क्रोदं कुर्वते यथा बृन्धान्मुचाना उत्क्रोदं कुर्वते एवमेव
तद्यज्ञमाना देवबन्धान्मुचाना उत्क्रोदं कुर्वते इष्टुमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै
दुन्दुभीन्थसुमाद्यन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ परमामेव (२९)

वाचमवं रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा ग्रन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा तामेवावं रुन्धते यथौ इमामेव
जंयन्ति सर्वा वाचौ वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा
आन्यः क्रोशाति प्रान्यः शस्ति य आक्रोशाति पुनात्यैवैनान्यस स यः प्रशः संति
पृतेष्ववान्नाद्य दधात्युषिकृतं च (३०)

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरवं रुन्धते यद्भूतेच्छदाः सामान्ति भवन्त्युभयुस्यावरुद्धै
यन्ति वा एते मिथुनाद्ये संवध्युरमप्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्बवतस्तेनैव मिथुनान्न
यन्ति॥ (३१)

व्यृद्धुमक्षोधुकास्ताः समाः प्रजाः परमामेव च त्रिःशत्तम्॥४॥

[९]

चर्मावं भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामवं भिन्दन्ति मापं राथ्सीर्माति व्याथ्सीरित्याह
सम्प्रत्यैवैषां पाप्मानमवं भिन्दन्त्युदकुम्भानंधिनिधाय दास्यो मार्जलीयं परि नृत्यन्ति
पदो निंघ्नतीरिदं मधुं गायन्त्यो मधु वै देवानां परममुन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमवं रुन्धते पदो
नि ग्रन्ति महीयामेवैषु दधति॥ (३२)

चर्मैकात्रपञ्चाशत्॥

[१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्भोष्यते स्वाहा सम्भवमानाय स्वाहा

सम्मुताय् स्वाहा॑ मेघायिष्युते स्वाहा॑ मेघायुते स्वाहा॑ मेघिताय् स्वाहा॑ मेघाय् स्वाहा॑ नीहाराय् स्वाहा॑ निहाकायै स्वाहा॑ प्रासचाय् स्वाहा॑ प्रचलगाकायै स्वाहा॑ विद्योतिष्युते स्वाहा॑ विद्योतमानाय् स्वाहा॑ संविद्योतमानाय् स्वाहा॑ स्तनयिष्यते स्वाहा॑ स्तनयते स्वाहोग्रङ् स्तनयते स्वाहा॑ वरषिष्युते स्वाहा॑ वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा॑ परिवर्षते स्वाहा॑ सुवर्षते (३३)

स्वाहानुवर्षते स्वाहा॑ शीकायिष्युते स्वाहा॑ शीकायते स्वाहा॑ शीकिताय् स्वाहा॑ प्रोषिष्युते स्वाहा॑ प्रुण्टते स्वाहा॑ परिप्रुण्टते स्वाहौद्वृहीष्युते स्वाहौद्वृहीताय् स्वाहा॑ विप्लोष्युते स्वाहा॑ विप्लुवमानाय् स्वाहा॑ विप्लुताय् स्वाहातपस्युते स्वाहातपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहुभ्यः स्वाहा॑ यजुभ्यः स्वाहा॑ सामभ्यः स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा॑ वेदेभ्यः स्वाहा॑ गाथाभ्यः स्वाहा॑ नाराशङ्गीभ्यः स्वाहा॑ रैर्भाभ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (३४)

सुं वर्षते रैर्भाभ्यः स्वाहा॑ द्वे च॥ [११]

दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय् स्वाहा॑ प्राणिने स्वाहाऽप्राणाय् स्वाहा॑ मुखंवते स्वाहाऽमुखाय् स्वाहा॑ नासिंकवते स्वाहाऽनासिंकाय् स्वाहाऽक्षण्वते स्वाहाऽनक्षिकाय् स्वाहा॑ कर्णिने स्वाहाऽकर्णकाय् स्वाहा॑ शीर्षण्वते स्वाहाऽशीर्षकाय् स्वाहा॑ पद्मते स्वाहाऽपादकाय् स्वाहा॑ प्राणते स्वाहाऽप्राणते स्वाहा॑ वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा॑ पश्यते स्वाहाऽपंशयते स्वाहा॑ शृणवते स्वाहाऽशृण्वते स्वाहा॑ मनुस्विने स्वाहा॑ (३५)

अमनसे स्वाहा॑ रेतुस्विने स्वाहा॑ रेतस्काय् स्वाहा॑ प्रजाभ्यः स्वाहा॑ प्रजननाय् स्वाहा॑ लोमवते स्वाहाऽलोमकाय् स्वाहा॑ त्वचे स्वाहाऽत्वकाय् स्वाहा॑ चर्मण्वते स्वाहाऽचर्मकाय् स्वाहा॑ लोहितवते स्वाहाऽलोहिताय् स्वाहा॑ माङ्गसन्वते स्वाहाऽमाङ्गसकाय् स्वाहा॑ स्नावभ्यः स्वाहाऽस्नावकाय् स्वाहाऽस्थन्वते स्वाहाऽनस्थिकाय् स्वाहा॑ मञ्जन्वते स्वाहाऽमञ्जकाय् स्वाहाऽङ्गिने स्वाहाऽङ्गाय् स्वाहाऽङ्गमने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (३६)

मनुस्विने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा॑ द्वे च॥ [१२]

कस्त्वा॑ युनक्ति॑ स त्वा॑ युनक्तु॑ विष्णुस्त्वा॑ युनक्तस्य॑ यज्ञस्यच्छ्यै॑ मह्यङ्ग॑ सत्रत्या॑ अमुष्मै॑ कामायायुषे॑ त्वा॑ प्राणाय॑ त्वा॑पानाय॑ त्वा॑ व्युष्ये॑ त्वा॑ रुच्ये॑ त्वा॑ राधसे॑ त्वा॑ घोषाय॑ त्वा॑ पोषाय॑ त्वाराद्॑ घोषाय॑ त्वा॑ प्रच्युत्यै॑ त्वा॑॥ (३७)

कस्त्वा॑ इष्टात्रिंशता॑॥ १॥ [१३]

अग्रये गायत्रायं त्रिवृते राथन्तराय वासन्तायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पश्चदशाय बारहताय ग्रेष्मायैकोदशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरुपेभ्यो वारधिंकेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविंशाभ्यां वैराजाभ्यां शारदाभ्यां पयस्यां बृहस्पतये पाङ्काय त्रिनवाय शाकुराय हैमन्तिकाय चरुः संवित्र आंतिच्छन्दसाय त्रयस्मि शाय रैवताय शैशिराय द्वादशकपालोऽदित्ये विष्णुपत्वै चरुरुग्रये वैश्वानुराय द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥ (३८)

अग्रये ऽदित्या अनुमत्यै सुसचत्वारिंशत्॥ [१४]

यो वा अग्रावग्निः प्रह्रियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आंतिथ्यं यदंग्रीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्वीयते यथ्मश्चिंतेऽग्रावेतानि हृवी॒षि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजां पशून् यजंमानस्याभि मन्येत यथ्मश्चिंतेऽग्रावेतानि हृवी॒षि निर्वपति भाग्येयैनैवैन शमयति नास्य रुद्रोऽशान्तः॥ (३९)

उपोत्थाय प्रजां पशूनभि मन्यते दशं हृवी॒षि भवन्ति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजंमाने दधात्यथो दशक्षरा विराङ्गन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चेत्तुव्य इत्याहुर्यदेतानि हृवी॒षि निर्वपत्यृतुभिरेवैन छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिन्तुते दिशः सुषुवाणेन्॥ (४०)

अभिजित्या इत्याहुर्यदेतानि हृवी॒षि निर्वपति दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अंयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया मनु मनुष्यस्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेव भवति य एवं विद्वानेतयेष्या यजते दिग्बतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेकचत्वारिंशत्॥ [१५]

यः प्राणुतो निमित्पतो महित्वैक इद्राजा जगतो बूभूव। य ईशे अस्य द्विपदशतुपदः कस्मै देवाय हुविषां विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहां॥ (४२)

यः प्राणुतो द्यौरादित्याँऽद्यात्रिंशत्॥ [१६]

य आ॒त्मदा बंलुदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिष्यं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य

मृत्युः कस्मै देवायं हविषां विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृहामि
तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमुग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिमे प्रजापतये
स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्याश्रेकान्त्रचत्वारिंशत्॥१॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मित्राष्टे राजन्यं इषव्यः शूरै महारथो
जायतान्दोग्धीं धेनुर्बोढाऽन्द्वानाशुः ससि: पुरन्धिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य
यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामेनः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न औषधयः पच्यन्तां
योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मत्रेकचत्वारिंशत्॥२॥ [१८]

आकान् वाजी पृथिवीमुग्नि युजमकृत वाज्यर्वाकान् वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत
वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽकस्तु सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति
मा सं पारय वायुस्ते वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्ते वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सं पारय प्राणधृगसि प्राणं मै दृहं
व्यानधृगसि व्यानं मै दृहापानधृगस्यपानं मै दृहं चक्षुरसि चक्षुर्मर्यिं धेहि श्रोत्रमसि
श्रोत्रं मर्यिं धेह्यायुरस्यायुर्मर्यिं धेहि॥ (४६)

वायुस्ते वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सत्रिचत्वारिंशत्॥२॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षटा पर्जन्यः पक्ता सुस्य ए सुपिप्ला ओषधयः स्वधिचरणेय ए
सूपसद्वान्नोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्ष ए सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ
तपन् यथापूर्वमहोरात्रे पंश्चदशिनोऽर्घमासास्त्रिंशिनो मासाः कुसा क्रृतवः शान्तः
संवर्थस्तरः॥ (४७)

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत्॥१॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्वरुः सांवित्रोऽष्टाकपालः पौष्णश्वरु रौद्रश्वरुरग्नये
वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे यदि नागच्छेदग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यं पयो
वायव्यं आज्यभागः॥ (४८)

आग्नेयश्वर्तुर्विंशतिः॥१॥ [२१]

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालु इन्द्राया ऽहोमुचु एकादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामाग्नेमुग-

भ्यां पयस्यां वायोसावित्र आंगोमुग्ध्या॑ चरुश्चिभ्यांमागोमुग्ध्या॑ धाना मरुद्ध्यं एनोमुग्ध्यः सृष्टकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यं एनोमुग्ध्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्वावापृथिवीभ्यांमः होमुग्ध्या॑ द्विकपालः॥ (४९)

अग्रयेऽहोमुच्चे त्रिशत्॥१॥

[२२]

अग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवं मह्यं भूद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय समनमद्यथा॑ वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्वे समनमद्यथा॑ सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्त्रक्षेत्रेभ्यः समनमद्यथा॑ चन्द्रमा नक्षत्रैर्वरुणाय समनमद्द्यः समनमद्यथा॑ (५०)

वरुणोऽद्विः साम्ने समनमद्वचे समनमद्यथा॑ सामर्चा ब्रह्मणे समनमक्षत्राय समनमद्यथा॑ ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे समनमद्यथा॑ राजा॑ विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा॑ रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्वृतेभ्यः समनमद्यथा॑ प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवं मह्यं भूद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अन्यः समनमद्यथा॑ मह्यं चत्वारि च॥२॥

[२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्वासौऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे। तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षां च नो अधिं च देव ब्रूहि। नमोऽग्रये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजंमानाय देहि॒ नमो॑ वायवैऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजंमानाय देहि॒ नमः॑ सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजंमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारि॑शत्॥१॥

[२४]

यो वा अश्वस्य मेघस्य शिरो वेदं शीर्षणवान्मेघ्यो भवत्युषा वा अश्वस्य मेघस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः पादां अवान्तरदिशाः परश्ववोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि॑ मासां॑ सुन्धानान्यृतवोऽङ्गानि॑ संवर्षसुर आत्मा रुशमयः केशा॑ नक्षत्राणि॑ रूपन्तारका अस्थानि॑ नभौ॑ माः॑ सान्योषधयो लोमानि॑ वनस्पतयो वालां अग्निर्मुखै॑ वैश्वानरो व्यात्तम्॑ (५३)

सुमुद्र उदरमन्तरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा॑ शेषः सोमो रेतो यज्ञञ्जभ्यते॑ तद्वियोतते॑ यद्विधूनुते॑ तथस्तनयति॑ यन्मेहति॑ तद्वर्षति॑ वागेवास्य वागर्हा॑ अश्वस्य जायमानस्य

महिमा पुरस्ता ज्ञायते रात्रिरेनं महिमा पृश्नादनुं जायत एतौ वै मंहिमानावश्वभितः
सम्बूद्धवतुरहयो देवानेवहुदर्वासुरान् वाजी गन्धुर्वानश्वौ मनुष्यान्थसमुद्रो वा अश्वस्य योनिः
समुद्रो बन्धुः॥ (५४)

व्याकृतमवहुद्वारं च॥२॥

[२५]

गावे गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमै षड्हौरुष्यज्या(३) देवानामुकर्णेण चर्मावं पृथिव्ये द्रुत्वते कस्त्वाग्रये यो वै
यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मत्राकाङ्गि वीजंमाग्रेयैऽष्टाकंपालोऽग्रयेऽहोमचैऽष्टाकंपालोऽग्रये समनमुद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य
शिरः प्रश्नविश्वाशतिः॥ २५॥

गावः समान्यः सवनमष्टुभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वर्णणोऽद्विः साम्रे चतुःपञ्चाशता॥ ५४॥

गावे योनिः समुद्रो बन्धुः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥ ७-५॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डः समाप्तः॥ ७॥

generated on January 1, 2026

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | Credits